

MODRA
PTICA
LETO
XI.

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša din 100.—. Posamezna številka din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 10. ŠTEVILKE

SEPTEMBER

Aldous Huxley: Giocondski smehljaj

Janez Žagar: Lirika

Andrej Šavli: Odsevi smrti v umetnosti

Milena Mohoričeva: Poletna izkušnja

Poročila

Razno

Sporočilo naročnikom!

Prejšnji mesec je izšla naša tretja redna knjiga za tekoče poslovno leto »V vrtincu«, II. del, ki so jo zdaj že tudi skoro vsi naročniki prejeli, zlasti, če niso bili v zaostankih z naročnino. Kmalu izide tudi I. in II. del znamenite »Srbske trilogije« S. Jakovljevića kot četrta redna knjiga za tekoče poslovno leto. S tem bo naš redni letošnji knjižni program izčrpan. Izšla bosta še dva zvezka revije in to leto bo zaključeno.

Založba vestno pripravlja program za prihodnje leto in ga bo kakor navadno objavila že v oktobrski, to je prihodnji številki »Modre ptice«. Program bo kvaliteten, pester, aktualen in zanimiv. Zastopana bodo v njem prvovrstna originalna domača in tuja dela. Kakor vedno, je založba tudi zdaj storila vse, da bodo njeni naročniki prejeli samo take knjige, ki niso od danes do jutri, marveč, ki bodo ohranile trajno vrednost.

Zato prosimo naročnike že zdaj, da pri svojih znancih in prijateljih poagitirajo za nas in jih skušajo pridobiti za naše naročnike. V prihodnji številki revije bomo zopet razpisali bogate knjižne nagrade za pridobivanje novih naročnikov.

H koncu se obračamo do tistih naročnikov, ki še niso poravnali vse že zapadle naročnine. Prosimo jih, naj to store takoj. Založba je odvisna samo od naročnine, zato ji vsak, ki neredno plačuje, povzroča težkoče v poslovanju. Prosimo vse zamudnike, naj nikar ne čakajo, da jih opominjamo, ampak naj vsak mesec sproti nakažejo naročnino. Tako bodo prihranili naši upravi čas, sebi pa stroške za opomine.

ZALOŽBA

MODRA PTICA V LJUBLJANI

GIOCONDSKI SMEHLJAJ

ALDOUS HUXLEY

I.

„Miss Spence bo takoj prišla, sir.“ „Hvala,“ je dejal Mr. Hutton, ne da bi se obrnil. Hišna Janete Spence je bila tako grda, grda nalašč, tako se mu je vedno zdelo, hudobno, kriminalno grda, da ni mogel prenesti pogleda nanjo dlje, kakor je bilo nujno potrebno. Vrata so se zaprla. Ko je bil prepuščen sam sebi, je jel hoditi po sobi naokrog in opazovati s premišljujočimi očmi znane predmete, ki so bili v njej.

Fotografije grškega kiparstva, Forum Romanum v fotografijah, barvni tiski italijanskih mojstrov, vse zelo dobro ohranjeno in slovito. Uboga, draga Janeta, kakšna gizdalinka — kakšen intelektualni snob je bila! Njen pravi okus se je pokazal v onem akvarelu umetnika s ceste, za katerega je plačala pol krone* (in pet in trideset šilingov za okvir). Kolikokrat jo je slišal pripovedovati zgodbo te slike. Kako često se je razvnela nad lepotami tega vestnega posnetka oljnatega tiska! »Pravi Artist s ceste,« in slišati je bilo veliki A pri artistu, ko je izgovarjala besedo. Čutili ste, da je del njegove glorie prešel na Janeto Spence, ko mu je dajala bore pol krone za kopijo oljnatega tiska. To je bil obenem poklon njenemu okusu in njeni ostroumnosti. Pravi stari mojster za pol krone. Uboga, draga Janeta!

Mr. Hutton se je ustavil pred majhnim, podolgovatim zrcalom. Obstal je nekoliko, da bi si popolnoma ogledal svoj obraz in je z belim, skrbno manikiranim prstom segel preko brk. Bili so prav tako zviti, tako sveže kostanjevi kakor pred dvajsetimi leti. Njegovi lasje so še vedno ohranili barvo in na njih se ni prav nič kazala pleša — samo rob las se je nekoliko zvišal. »Shakespearski je,« si je mislil Mr. Hutton in se je nasmehnil, ko je ogledoval ravno in gladko ploskev svojega čela.

Drugi naj vztrajajo pri našem vprašanju, ti si prost... Stopinje v morju... Veličanstvo... Shakespeare, ti bi moral živeti to uro. Ne, to je bil Milton, ali ne? Milton, ki so mu tovariši vzdeli ime Gospa kristjanov. V njem ni bilo nič ženskega. Bil je, kar bi ženske imenovale možat moški. Zato so ga imele rade — zaradi zvutih kostanjevih brk in diskretne vonja po tobaku. Mr. Hutton se je zopet nasmehnil; rad se je norčeval iz sebe. Gospa kristjanov? Ne, ne. On je bil Krist gospa. Zelo posrečeno, zelo posrečeno. Krist gospa. Mr. Hutton si je želel nekoga, ki bi ga lahko poklical, da bi mu povedal domislivo. Uboga, draga Janeta je ne bi znala ceniti, na žalost!

Vzravnal se je, si pogladil lase in zopet jel potovati po sobi. Vrag naj vzame Forum Romanum; sovražil je te puste fotografije.

Izenada je opazil, da je bila Janet Spence v sobi, stala je blizu vrat. Mr. Hutton se je zdrznil, kakor bi ga zasačili pri zločinskem dejanju.

* Srebrn novec = pet šilingov, šiling 15 din.

Poseben talent Janete Spence je bil, da se je pojavljala tako tiho in spektralno. Morda je bila že ves čas tu in je videla, kako se je gledal v zrcalo. Nemogoče! Toda vendarle, bilo je vznemirljivo.

»Oh, tako ste me iznenadili,« je dejal Mr. Hutton, povzel je zopet svoj smehljaj in ji je šel z iztegnjeno roko nasproti.

Tudi Miss Spence se je smehljala: s svojim Giocondskim smehljajem, kakor ga je nekoč imenoval v trenutku polironičnega laskanja. Miss Spence pa je sprejela poklon povsem resno in vedno si je prizadevala, da bi ga obnovila na Leonardovski višini. Tiho se je smehljala, med tem ko ji je Mr. Hutton stiskal roko; to je bil kos njenih Giocondskih dolžnosti.

»Upam, da vam je dobro,« je dejal Mr. Hutton. »Vsaj videti je tako.«

Kako čuden obraz ima! Ta majhna usta je Giocondski obraz našobil v majhen dulec, ki je imel v sredi okroglo luknjo kakor za žvižganje — bilo je kakor peresnik, ki ga gledaš od spredaj. Nad usti je bil lepo oblikovan nos, rahlo orlovski. Oči so bile velike, svetle in črne, bile so take velikosti, svita in črnine, o kateri se zdi, da rada privabi ječmen in sem ter tje krvavo podplutbo. Bile so lepe oči, toda nespremenljivo resne. Peresnik je pač izvajal svoj Giocondski trik, resnoba oči pa se ni nikoli izpremenila. Nad njimi je par smelo usločenih, močno zarisanih obrvi podelilo zgornjemu delu obraza presenetljiv izraz moči, kakor pri kaki rimski matroni. Njeni lasje so bili črni in prav tako rimski; Agripina torej od obrvi navzgor.

»Mislil sem, da moram na poti domov še pogledati k vam,« je nadaljeval Mr. Hutton. »Ah, dobro je, da je človek spet tu,« — z mahljajem roke je pokazal na rože v vazah, na sonce in na zelenje onkraj oken — »dobro je biti spet na deželi po pustem poslovnem dnevu v mestu.«

Miss Spence, ki je sedla, je pokazala na stol poleg sebe.

»Ne, hvala, zares ne morem sedeti,« je ugovarjal Mr. Hutton. »Pogledati moram, kako je z ubogo Emilijo. Zjutraj ji je bilo precej slabo.« Sedel je pa kljub temu. »To so spet ta nesrečna jetra z mrzlicami. Vedno znova jo napadajo. Ženske —« Prekinil se je in zakašljaj, kakor bi hotel prikriti dejstvo, o katerem je govoril. Bil je na tem da bi rekel, naj se ženske, ki imajo bolna prebavila, nikar ne poročijo; vendar je bila ta opomba preveč krvoločna in poleg tega ni niti zares verjel vanjo. Povrhu vsega pa je Janeta Spence verovala v večne plamene in v duhovne zveze. »Emilija upa, da bo dovolj zdrava in vas bo lahko pozdravila pojutrišnjem pri kosilu,« je dejal. »Ali boste lahko prišli? Pridite!« Smehljaj se je prepričevalno. »Tudi jaz vas vabim, saj veste.«

Povesila je oči in Mr. Huttonu se je skoraj zdelo, da je odkril nekako rdečico na njenih licih. To je bil tribut; pogladil si je brke.

»Rada bi prišla, če mislite, da je Emilija zares dovolj zdrava, da lahko sprejema obiske.«

»Seveda. Dobro ji bo delo. Dobro boste storili nama obema. V zakonskem življenju so včasih trije boljša družba kakor dva.«

»Oh, cinični ste.«

Kadar koli je Mr. Hutton slišal to besedo si je vedno želel reči »hau-hau-hau«. Zbodla ga je bolj kakor katera koli druga beseda v govoru. In namesto da bi zalajal se je požuril s protestom.

»Ne, ne. Izrekel sem samo melanholično resnico. Saj veste, da se resničnost ne povzpenna vedno do ideala. Vendar zaradi tega ni, da bi ne

veroval v ideal. Zares, verujem vanj strastno — v ideal zakona med dvema človekoma v popolni harmoniji. Mislim, da ga je mogoče uresničiti. Prepričan sem, da je mogoče.»

Pomenljivo se je prekinil in jo je pogledal s prepredenim izrazom. Devica šest in tridesetih let, toda še ne odcvela; imela je svoje čare. In v njej je bilo zares nekaj zagonetnega. Miss Spence ni odgovorila, marveč se je smehljala dalje. Prišli so trenutki, ko je Giocondski smehljaj Mr. Huttona precej zdolgočasil. Vstal je.

»Zdaj pa moram zares oditi. Zdravstvuj, zagonetna Gioconda.« Smehljaj je bil čedalje jačji, osredotočil se je nekako, kakor bi bil v ožjem dultcu. Mr. Hutton je napravil cinquecentsko kretnjo in je poljubil njeno iztegnjeno roko. Primerilo se je prvič, da je storil kaj takega; zdi se, da tega ni zamerila. »Veselim se pojutrišnjega dne.«

»Ali res?«

V odgovor je Mr. Hutton še enkrat poljubil njeno roko, potem se je odpravil. Miss Spence ga je spremila do veže.

»Kje je vaš voz?« je vprašala.

»Pri vratih pred dohodom sem ga pustil.«

»Šla bom z vami in gledala, ko boste odšli.«

»Ne, ne.« Mr. Hutton se je sicer šalil, toda odločno. »Tega ne smete. Skratka, prepovedujem vam.«

»A jaz bi rada šla,« je ugovarjala Miss Spence in je poslala majhen Giocondski smehljaj za njim.

Mr. Hutton je dvignil roko. »Ne,« je ponovil, potem pa je stekel s kretnjo, ki je bila skoraj poslan poljub, po dohodu, lahkotno, po prstih, z dolgimi, neugnanimi fantovskimi skoki. Bil je ponosen na ta tek; bil je prav čudovito mladosten. Vendar je bil vesel, da dohod ni bil daljši. Na zadnjem ovinku, preden je izgubil hišo z vidika, se je ustavil in obrnil. Miss Spence je še vedno stala na stopnjicah in se smehljala s svojim smehljajem. Pomahal je z roko in tokrat je prav razločno in očitno splaval poljub v njeno smer. Potem se je še enkrat spustil v svoj veličastni galop in zavil krog poslednje temne predstraže dreves. Ko ga od hiše ni bilo več videti, je svoje nagle skoke zavrl v zložen tek in končno v hojo. Vzel je svoj žepni robec in je jel na notranji strani ovratnika brisati svoj vrat. Kakšni bedaki, kakšni bedaki! Ali je še kje kaka taka šema kakor je uboga, draga Janeta Spence? Nikjer, razen če ni bil on sam. On sam je bil odločno zlobnejši bedak, zakaj on se je konec koncev zavedal svoje neumnosti in je vendar vztrajal v njej. Zakaj je vztrajal? Ah, problem, ki ga je predstavljal on sam, problem, ki so ga predstavljali drugi ljudje...

Prišel je do vrat. Velik, imeniten avtomobil je stal ob kraju ceste.

»Domov, M' Nab.« Šofer se je z roko dotaknil čepice. »In ustavite na križišču, kakor navadno,« je dostavil Mr. Hutton, ko je odprl vrata voza. »No?« je rekel, govoreč v mrak, ki se je plazil po notranjščini.

»O Teddy Bear, Medvedek, koliko časa te ni!« Bil je svež, otroški glas, ki je govoril te besede. Pri samoglasnikih je zvenel rahel spomin na nečisto londonsko narečje.

Mr. Hutton je pripognil svojo veliko postavo in je smuknil v voz z gibčnostjo živali, ki je spet našla svojo luknjo.

»Ali res?« je rekel, ko je zapiral vrata. Voz se je jel pomikati. »Hudo si me morala pogrešati, če se ti je zdel čas tako dolg.« Sedel je nazaj na nizki sedež; ljubkujoča toplina ga je ogrnila.

»Medvedek...« in z zadovoljnim pogledom se je ljubka mala glava nagnila Mr. Huttonu na ramo. Očaran je od strani pogledal na okrogli, otročji obrazek.

»Ali veš, Doris, da si podobna slikam Louise de Kerouaille.« S prsti je segel skozi šumo kodrastih las.

»Kdo je Louisa Kera — kako je že bilo?« Doris je govorila od daleč.

»Bila je, na žalost! *Fuit*. Vsi bomo nekoč, je bil. Toda...«

Mr. Hutton je otročji obrazek prekril s poljubi. Voz je gladko drvel dalje. Skozi okno je bil videti hrbet šoferja M'Naba kamnito negiben, bil je kakor hrbet kipa.

»Tvoje roke,« je Doris šepetala. »Nikar se me ne dotikaj. Od njih dobivam električne tresljaje.«

Mr. Hutton jo je oboževal zaradi deviške nemoči njenih besed. Kako pozno odkrije človek v življenju svoje telo!

»Elektrika ni v meni, marveč v tebi.« Zopet jo je poljubil in mnogokrat je zašepetal njeno ime: Doris, Doris, Doris. Znanstveno ime za polstenko, je premišljal med tem, ko je poljubljal njen vrat, ki mu ga je nastavila; bel in iztegnjen je bil kakor vrat žrtve, ki pričakuje žrtveniškega noža. Polstenka je morska klobasa z mavrično spreminjajočimi se dlakami: zelo čudno. Ali je bila Doris morda morski krastavec, ki se potegne v trenutku nevarnosti sam vase? Prav zares mora iti spet enkrat v Neapelj, nalašč zato, da si bo ogledal akvarij. Ta morska bitja so čudovita, neverjetno fantastična.

»Oh, Medvedek!« (Že spet zoologija; toda on je bil samo kopna žival. Njegove uboge male šale!) »Medvedek, tako sem srečna.«

»Jaz tudi,« je rekel Mr. Hutton. Ali je bilo res?

»Toda rada bi vedela, če je prav, kar počnem. Povej mi, Medvedek, je prav ali napak?«

»Ah, moja draga, prav to bi bil rad vedel zadnjih trideset let.«

»Resen bodi, Medvedek. Rada bi vedela, ali je prav; ali je prav, da sem tu s teboj in da drug drugega ljubiva in da dobivam električne tresljaje, če se me dotikaš.«

»Prav? Torej, gotovo je dobro, če te stresa elektrika in nimaš seksualnih represij. Beri Freuda; represije so zlo.«

»Oh, ti mi ne pomagaš. Zakaj nisi nikoli resen? Če bi le vedel, kako me muči včasih, ko mislim, da ni prav. Kajti saj veš, morda je pa le pekel in vsa ta reč. Res ne vem, kaj naj storim. Včasih mislim, da bi moja ljubezen do tebe morala prenehati.«

»Ali more?« je vprašal Mr. Hutton, ki je zaupal moči svojega zapeljevanja in svojih brk.

»Ne, Medvedek, saj veš, da ne more. Ampak lahko bi zbežala, lahko bi se skrila pred tabo. Zaklenila bi se lahko in bi se prisilila, da bi ne prišla k tebi.«

»Neumna mala stvarca!« Zožil je svoj objem.

»Oh, dragi, upam, da ni greh. In včasih mi pridejo trenutki, ko mi je vseeno.«

Mr. Hutton je bil ganjen. Do tega malega bitja je gojil nekako pokroviteljsko ljubezen. Položil je lice na njene lase in tako sta objeta

sedela v tišini, voz pa se je nekoliko zibal in odskakoval med tem ko je drvel dalje; zdelo se je, da je požiral belo cesto in prašne ograje ob njej.

»Zbogom, zbogom.«

Voz se je jel spet gibati, potem je zdrvel ter izginil za ovinkom in Doris je bila sama pri kaži potu na križišču; še vedno se ji je vrtelo in obhajale so jo slabosti spriču medlosti, ki so jo rodili poljubi in električni dotiki teh nežnih rok. Globoko je morala vdihniti, da se je s preudarom spravila k sebi, da je bila močna dovolj in se je lahko odpravila domov. Pred njo je bilo še pol milje hoda in lahko si bo še izmislila potrebne laži.

Ko je bil sam, je Mr. Huttona takoj obšel strahovit dolgčas.

II.

Mrs. Huttonova je ležala v svojem budoarju na zofi in igrala patience. Kljub toplemu julijskemu večeru je v kaminu gorel ogenj. Pred njim je spal črn pomeranec, oslavljen zaradi vročine in prebavnih naporov.

»Fju! Ali ni tukaj precej vroče?« je vprašal Mr. Hutton, ko je stopil v sobo.

»Saj veš, da moram biti na toplem, dragi.« Zdelo se je, da se ji je glas lomil na meji solz. »Mrzlica me stresa.«

»Upam, da ti je zdaj zvečer boljše.«

»Ne mnogo, se bojim.«

Razgovor je obtičal. Mr. Hutton se je s hrbtom stoje naslanjal na kamin. Gledal je pomeranca, ki je ležal pred njegovimi nogami in je s konico svojega desnega čevlja prevrnil malega psička ter ga čohal po belo lisastih prsih in trebuhu. Žival je obležala v lenobnem zamaknjenju. Mrs. Huttonova pa je kar naprej igrala patience. Ko se ji je zataknilo, je premenjala eno izmed igralnih kart na drugo mesto, dala drugo nazaj in igrala dalje. Njena patiencea se je vedno izšla.

»Dr. Libbard misli, da bi morala to poletje iti v Llandrindod Wells.«

»Prav, le pojdi dragica — pojdi, prav gotovo.«

Mr. Hutton je premišljal o popoldanskih dogodkih: kako sta se on in Doris peljala v gozd na pobočju, pustila voz v senci dreves in šla skupaj navzdol v brezvetrno sonce krednih gričev.

»Piti moram slatino zaradi svojih jeter in doktor misli, da bi bilo treba še masaže in električnega zdravljenja.«

S klobukom v roki je Doris lazila za štirimi modrimi metulji, ki so plesali okrog grintovca s takimi gibi, da je bilo kakor plapolanje modrega ognja. Modri ogenj je buhnil in se razpršil v vrtinčaste iskre; šla je za njimi na lov, se smejala in kričala kakor otrok.

»Prepričan sem, da bo dobro zate, moja draga.«

»Rada bi vedela, dragi, ali boš šel lahko z mano.«

»Toda saj veš, da grem koncem meseca na Škotsko.«

Mrs. Huttonova ga je proseče pogledala. »Zaradi potovanja me skrbi,« je rekla. »Že misel nanj je môra. Ne vem, če ga bom zdržala. In saj veš, da ne morem spat po hotelih. In potem še prtljaga in vse te sitnosti. Ne morem iti sama.«

»Pa saj ne boš sama. Saj bo šla hišna s teboj.« Govoril je nestrpno. Bolna žena je hotela osvojiti mesto zdrave. S silo ga je potegnilo od

spominov na soncu in od živahne, smejoče deklice v to nezdravo, prezakurjeno sobo in k njeni godrnjavi prebivalci.

»Mislím, da ne bom mogla iti.«

»Toda moraš, moja draga, če ti reče zdravnik. In poleg tega ti bo sprememba dobro dela.«

»Mislím, da ne.«

»Libbard misli tako in on že vé, kaj govori.«

»Ne, tega ne zmorem. Preslaba sem. Sama ne morem iti.«

Mrs. Huttonova je potegnila iz svoje črne svilene torbice robec in ga nesla k očem.

»Neumnost, draga moja, to moraš tvegati.«

»Tu naj me pustijo v miru umreti.« Zdaj je zares jokala.

»O, ljubi Bog! Pametna bodi. Poslušaj me zdaj, prosim.« Mrs. Huttonova je samo še silneje ihtela. »Kaj naj človek neki stori?« Zmignil je z rameni in odšel iz sobe.

Mr. Hutton je opazil, da se ni vedel tako potrpežljivo, kakor bi bilo treba; toda pomagati ni mogel. V svoji moški dobi je že zelo zgodaj opazil, da ne samo ne čuti simpatije za uboge, slabotne, bolne in pohabljene; dejansko je vse to sovražil. Nekoč je še kot kandidat prebil tri dni pri misijonarjih v East Endu. Vrnil se je z globokim in neizkoreninljivim odporom. Namesto, da bi se mu smilil, se mu je nesrečnež gabil. Vedel je, da to čustvo ni zelo lepo in spočetka se ga je sramoval. Končno pa je odločil, da je to čustvo pogojeno po temperamentu, da je neizbežno in odtlej ni imel več slabe vesti. Ko je Emilijo poročil, je bila zdrava in lepa. Takrat jo je ljubil. Toda zdaj — ali je bila njegova krivda, da je bilo tako?

Mr. Hutton je večerjal sam. Jed in pijača sta ga napravila bolj dobrohotnega, kakor je bil pred večerjo. Da bi se oddolžil zaradi nevolje, ki jo je prej pokazal, je šel v sobo k ženi in se ponudil, da ji bo čital. Bila je ganjena, hvaležno je sprejela njegovo ponudbo in Mr. Hutton, ki je bil posebno ponosen na svoj akcent, je predlagal, da ji bo bral kaj francoskega.

»Francosko! Tako rada imam francoščino.« Mrs. Huttonova je govorila o Racineovem jeziku, kakor bi bil krožnik zelenega graha.

Mr. Hutton je tekel v knjižnico in se je vrnil z rumenim zvezkom. Jel je čitati. Stremljenje, da bi dobro izgovarjal, je zahtevalo vso njegovo pozornost. Kako dober je bil njegov akcent! Zdelo se je, da je dejstvo njegove dobrote dvignilo kakovost stvari, ki jo je čital.

Na koncu petnajstih strani ga je predramil zvok, ki ga ni bilo mogoče zgrešiti. Dvignil je pogled; Mrs. Huttonova je zaspala. Nekaj časa je še sedel tam, in je z nestrastno zvedavostjo ogledoval speči obraz. Nekoč je bil lep; nekoč, že davno, ga je pogled nanj, da, že sam spomin nanj navdal s čustvom, ki je bilo morda globlje od vseh, kar jih je občutil prej in slej. Zdaj je bilo zgubano in mrtvaško. Koža je bila tako napeta preko ličnih kosti, čez most ostrega, ptičjega nosu. Zaprte oči so bile položene v globoke, s kostmi obrobljene votline. Luč svetilke, ki je sijala od strani na obraz, je s svetlobo in senco povečavala votline in izrastke. Bil je obraz umrlega Krista, ki ga je naslikal Morales.

Le squelette était invisible

Au temps heureux de l'art païen.

Nekoliko se je zdrznil in se pretipal ven iz sobe.

Naslednjega dne je prišla Mr. Huttonova h kosilu v obednico. Ponoči ji je srce neprijetno utripalo, toda splošno počutje je bilo zdaj boljše. Poleg tega je želela počastiti svojega gosta. Miss Spence jo je poslušala, ko je tožila zaradi potovanja v Llandrindod Wells, glasno je sočustvovala z njo in je razsipala z nasveti. Kar koli je rekla, je bilo izrečeno goreče. Naslanjala se je naprej, merila takorekoč s topom in streljala besede. Bum! Naboj v njeni duši se je vnel in besede so bučale iz ozke votline njenih ust. Bila je strojnica, ki je obstreljevala svojo gostiteljico s simpatijo. Mr. Hutton je preživel že podobna bombardiranja, bila so povečini literarnega ali filozofskega značaja — bombardiranja z Maeterlinckom, z Mrs. Besantovo, z Bergsonom, z Williamam Jamesom. Danes so bili izstrelki medicinski. Govorila je o nespečnosti, razgovorila se je o koristi neškodljivih zdravil in o dobrodejnih specialistih. Pod tem bombardiranjem se je Mrs. Huttonova razcvela kakor roža v soncu.

Mr. Hutton je gledal in molčal. Pogled na Janeto Spence je vzbujal v njem nezmanjšano zanimanje. Ni bil dovolj romantika, ki bi si predstavljal, da zakriva sleherni obraz notranjost, ki je lepa in nenavadna in da je drobno besedičenje sleherne ženske kakor meglica, ki visi nad skrivnostnimi brezdnimi. Njegova žena, na primer, in Doris; ti dve nista bili nič več, kakor se je zdelo, da sta. Toda z Janeto Spence je bilo nekoliko drugače. Tu je bil človek lahko gotov, da je bil za Giocondskim smehlajem in za rimskimi obrvmi še sumljiv obraz. Edino vprašanje se je glasilo: Kaj je prav za prav tam? Tega Mr. Hutton ni mogel doznati.

»Toda morda vam sploh ne bo treba iti v Llandrindod,« je dejala Miss Spence. »Če boste naglo okrevali bo dr. Libbard odnehal.«

»Upam. In danes mi je precej bolje.«

Mr. Huttona je bilo sram. Koliko je pripomoglo pomanjkanje simpatije z njegove strani, da ji ni bilo vsak dan dobro? Toda preudaril je sam pri sebi, da je bil to samo občutek in da ji dejansko ni bilo bolje. Simpatija ne izleči bolnih jeter ali slabotnega srca.

»Draga moja, če bi bil na tvojem mestu, bi ne jedel tega rdečega grozdličja,« je dejal nenadoma zaskrbljeno. »Saj veš, da ti je Libbard prepovedal vse, kar ima olupke in peške.«

»Jaz ga imam pa tako rada,« je ugovarjala Mrs. Huttonova, »in danes mi je tako dobro.«

»Nikar ne bodite tiranski,« je rekla Miss Spence in pogledala najprej njega potem pa njegovo ženo. »Pustite ubogi bolnici, kar si želi; dobro ji bo delo.« Položila je roko Mrs. Huttonovi na roko in jo je dva ali trikrat ljubeznjivo potrepjala.

»Hvala vam, draga Miss.« Mrs. Hutton si je naložila dušenega grozdličja.

»Prav, ampak jaz ne bom kriv, če ti bo spet slabo.«

»Ali pravim, da si kdaj kriv, dragi?«

»Saj nimaš ničesar, zaradi česar bi me lahko krivila,« je Mr. Hutton igrivo odgovoril. »Jaz sem najpopolnejši soprog.«

Po kosilu so sedli na vrt. Iz senčnatega otoka pod staro cipreso so gledali preko ravnine, po kateri se je širila trata in v kateri so se gredice rož svetile s kovinskim sijajem.

Mr. Hutton je globoko vdihnil topli in vonjavni zrak. »Dobro je živeti,« je dejal.

»Živeti, da,« je ponovila njegova žena in je iztegnila blede, v sklepih zateklo roko v sonce.

Hišna je prinesla kavo; srebrne posode in majhne modre čašice so razvrstili na zložljivo mizo blizu skupine stolov.

»Oh, moje zdravilo!« je zaklicala Mrs. Huttonova. »Stecite v sobo in ga prinesite, Klara, ali hočete? Bela steklenica na bifeju.«

»Bom šel jaz,« je dejal Mr. Hutton. »Jaz moram iti itak iskat cigaro.«

Tekel je proti hiši. Na pragu se je za trenutek obrnil. Hišna je šla nazaj preko trate. Njegova žena je sedela v svojem ležalnem stolu in odpirala sončnik. Miss Spence se je sklanjala nad mizo in natakala kavo. Odšel je v hladni mrak hiše.

»Ali imate radi sladkor v kavi?« je vprašala Miss Spence.

»Da, prosim. Dajte mi ga precej. Pila bom kavo po zdravilu, da bom oplaknila okus po njem.«

Mrs. Huttonova je slonela prav nazaj na stolu, nizko nad oči je držala sončnik, kakor bi hotela žareče nebo izključiti iz svojega pogleda.

Za njo je Miss Spence rahlo zvončkljala s skodelicami za kavo.

»Dala sem vam tri velike žlice sladkorja. To vam bo vzelo oni okus. In tu je zdravilo.« Mr. Hutton se je vrnil in prinesel vinski kozarec do polovice napolnjen z blede tekočino.

»Dobro diši,« je rekel, ko ga je izročil ženi.

»To je samo vonj.« Izpila je na dušek, se stresla in nakremžila. »Uh, kako je zoprno. Daj mi kavo.«

Miss Spence ji je dala skodelico; Huttonova je srkala iz nje.

»Kakor sirup ste jo osladili. Toda dobro je po tem odvratnem zdravilu.«

Ko je minilo pol treh, je Mrs. Huttonova jela tožiti, da ji ni dobro kakor poprej in je šla v hišo ležat. Njen soprog bi bil rad kaj zinil o rdečem grozdičju, toda premagal se je; zmagoslavje takih besed, kakor so »Saj sem ti povedal«, bi bilo prelahko izvojevano. Namesto tega je bil ljubeznjiv, ponudil ji je roko in jo je peljal v hišo.

»Počitek ti bo dobro del,« je dejal. »Obenem ti moram povedati, da bom prišel domov šele po večerji.«

»Toda zakaj? Kam pa greš?«

»Obljubil sem, da pridem danes večer k Johnsonovim. Saj veš, da morava govoriti o vojnem spomeniku.«

»Oh, želela bi, da bi ne šel.« Mrs. Hutton je bila skoraj v solzah. »Ne maram biti sama v hiši.«

»Toda, draga moja, že pred tedni sem obljubil.« Zoprno je bilo tako lagati. »Zdaj pa moram iti in malo pogledati k Miss Spence.«

Poljubil jo je na čelo in šel spet na vrt. Miss Spence ga je sprejela z namigavanji in napeto.

»Vaša žena je hudo bolna,« je ustrelila vanj.

»Zdelo se mi je, da se je razživila, ko ste prišli.«

»To je bilo samo živčno, samo živčno. Opazovala sem jo natančno. S srcem v takem stanju in spričo pokvarjene prebave — da, pokvarjene — se lahko vsemogoče primeri.«

»Libbard ni tako brezupnega mnenja o zdravju uboge Emilije.« Mr. Hutton je pustil vrata, ki so vodila iz vrta k dohodu, odprta; voz Miss Spence pa je stal pri glavnem vhodu.

»Libbard je samo podeželski zdravnik. Poklicati bi morali specialista.«
Ni se mogel zdržati smeha. »Na smrt ste zaljubljeni v specialiste.«

Miss Spence je v obrambo dvignila roko. »Resno govorim. Mislim, da je uboga Emilija v zelo slabi koži. Vse se lahko zgodi vsak trenutek.«

Pomagal ji je stopiti v voz in je zaprl vrata. Šofer je pognal stroj in zlezel na svoj prostor, pripravljen, da bo odpeljal. »Naj ukažem, da bo ustavil?« Ni imel poželjenja, da bi nadaljeval razgovor. Miss Spence se je naslonila naprej in je izstrelila smehlaj á la Gioconda v njegovo smer. »Zapomnite si, pričakujem vas kmalu.«

Mehanično se je zarežal, nekaj spodobno zamrmral in pomahal z roko, ko se je voz premaknil. Bil je vesel, da je sam.

Čez par minut se je Mr. Hutton sam odpeljal. Doris ga je čakala na križišču. Dvajset milj od doma sta skupaj večerjala v obcestnem hotelu. Bila je ena onih slabih, dragih večerij, ki jih kuhajo samo po podeželskih hotelih, kamor zahajajo avtomobilisti. Mr. Huttona je jezilo, toda Doris je ugajalo. Ona se je vedno vsega veselila. Mr. Hutton je naročil šampanjca, ki ni bil prav dobre znamke. Želel si je, da bi bil prebil večer v svoji knjižnici.

Ko sta se odpravila domov, je bila Doris nekoliko dobre volje in skrajno nežna. V vozu je bilo zelo temno, toda če sta pogledala predse, preko negibne postave M'Naba, sta lahko videla svetlo in ozko veseljstvo oblik in barv, ki so jih električne obločnice izkopale iz teme.

Ko je prišel Mr. Hutton domov, je že minila enajsta ura. V veži je srečal dr. Libbarda. Bil je majhen človek nežnih rok in lepo oblikovanih potez, skoraj ženskih. Njegove rjave oči so bile velike in melanholične. Navadno je izgubljal mnogo časa s tem, da je posedal pri bolnikih na postelji, žalostno gledal skozi te oči in govoril z žalostnim, tihim glasom o ničemer. Njegova oseba je izpuhtevala prijetno vzdušje, odločno anti-septično sicer, toda obenem milo in diskretno odišavljeno.

»Libbard?« je rekel Mr. Hutton presenečen. »Vi ste tu? Ali je moja žena bolna?«

»Radi bi vas našli poprej,« je odgovoril tihi, melanholični glas. »Mislili so, da ste pri Mr. Johnsonu, toda tam niso o vas ničesar vedeli.«

»Ne, zadržan sem bil. Imel sem defekt,« je Mr. Hutton odgovoril razdražen. Bilo je neprijetno, da so ga ujeli na laži.

»Vaša žena vas je nujno želela videti.«

»Prav, grem zdaj k njej.« Mr. Hutton se je nameril k stopnjicam. Dr. Libbard je položil roko na njegovo roko. »Žal mi je, prepozno je.«

»Prepozno?« Jel je stikati za svojo uro; nikakor je ni mogel spraviti iz žepa.

»Mrs. Huttonova je pred pol ure umrla.«

Glas je bil prav tako rahel, melanholija oči se ni poglobila. Dr. Libbard je govoril o smrti kakor bi govoril o kriketski tekmi. Vse stvari so bile enako prazne in enako vredne obžalovanja.

Mr. Hutton je mislil na besede Janete Spence. Ob vsakem času — ob vsakem času. Nenavadno prav je imela.

»Kaj se je zgodilo?« je vprašal. »Kaj je bil vzrok?«

Dr. Libbard je razlagal. Srce je odpovedalo, ker jo je napadla silna slabost, ki jo je spet povzročila neka jed, ki je bila skrajno dražljiva.

Rdeče grozdičje? je vprašal Mr. Hutton. Zelo mogoče. Bilo je preveč za srce. To je bila kronična bolezen zaklopnice: nekaj se je zrušilo zaradi zamašitve. Bilo je naglo; po vsej verjetnosti ni mogla mnogo trpeti.

III.

»Prava nesreča je, da so si izbrali dan Etonskih in Harrowskih tekem za pogreb,« je rekel stari general Grego, ko je stal s cilindrom v roki v senci pokopaliških vrat in si z robcem brisal obraz.

Mr. Hutton je prestregel opazko in s težavo zatrl poželjenje, da bi generalu prizadejal težko telesno poškodbo. Rad bi udaril starega suroveža prav na sredo njegovega širokega rdečega obraza. Pošastna velika murva, potresena z moko! Kaj ni spoštovanja pred mrličem? Ali to nikogar ne briga? V teoriji ga ni mnogo brigalo; naj mrtvi pokopljejo svoje mrtve. Toda tu, ob robu groba je resnično ihtel. Uboga Emilija, nekoč sta bila zares srečna. Zdaj je ležala na dnu jame, ki je merila sedem čevljev. In tu je bil Grego, ki je obžaloval, da ni mogel iti na Etonsko in Harrowsko tekmo.

Mr. Hutton je gledal skupine črnih postav, ki so se pomikale počasi iz pokopališča proti reki kočij in avtomobilov, ki so bili zbrani tam zunaj na cesti. Na sijajnem ozadju julijske trave, cvetja in listja, so bili kaj tuja in nenaravna prikazen. Ugajala mu je misel, da bodo vsi ti ljudje tudi kmalu mrtvi.

Tisti večer je Mr. Hutton sedel pozno v noč v svoji knjižnici in bral Miltonovo življenje. Nobenega posebnega razloga ni bilo, da je izbral prav Milтона; bila je prva knjiga, ki mu je prišla pod roko, to je bilo vse. Minila je polnoč, ko je končal. Dvignil se je z naslonjača, odprl francoska okna in korakal ven na majhno tlakovano teraso. Noč je bila mirna in jasna. Mr. Hutton je gledal zvezde in praznine med njimi, pogledal je doli na nejasne trate in na brezbarvne rože na vrtu, in njegov pogled je potoval preko daljne pokrajine, črne in sive v mesečnem svitu.

Z nekako zmedeno nasilnostjo je jel razmišljati. Bile so zvezde, bil je Milton. Človek je lahko nekako enak zvezdam in noči. Veličina, plemenitost. Toda, ali je zares razlika med plemenitim in neplemenitim? Milton, zvezde, smrt, in on sam — on. Duša, telo; višja in nižja narava. Morda je bilo le nekaj na tem. Milton je imel na svoji strani boga in pravico. Kaj ima pa on sam? Nič, prav ničesar. Samo male prsi njegove Doris so bile. Kaj je bil smisel vsega? Milton, zvezde, smrt in Emilija v svojem grobu, Doris in on sam — vedno on sam...

O, bil je brezkoristno in odvratno bitje. Vse ga je o tem prepričevalo. Bil je vzvišen trenutek. Govoril je: Hočem, hočem. Zvok njegovega lastnega glasu je bil v temi strahoten; zdelo se mu je, da je prisegel ono peklensko prisego, ki veže celo bogove: Hočem, hočem. Bilo je v preteklosti mnogo Novih let in sijajnih obletnic, ko je občutil podobno kesanje in ko se je spominjal podobnih sklepov. Vsi so se izgubili, ti sklepi, kakor dim, v nič. Toda to je bil večji trenutek in izgovoril je hujšo prisego. V bodoče mora biti drugače. Zares, živel bo po pameti, marljiv bo, brzdal bo svoja poželjenja, svoje življenje bo posvetil kake-mu velikemu smotru. Odločeno je bilo in tako bo.

Dejansko se je videl, kako preživlja svoja jutra s poljedelskimi prizadevanji, jezdil je s hlapcem naokrog, skrbel je za to, da je bila njegova zemlja obdelana na najmodernejši način — silos in umetna gnojila in intenzivno obdelovanje ter vse drugo. Ostali dan bo posvečen resnemu študiju. Potem je bila knjiga, ki se jo je namenil pisati že tako dolgo — *Vpliv bolezni na civilizacijo*.

Mr. Hutton je šel skesan in ponižen v posteljo, a zdelo se mu je, da ga je obsijala milost. Spal je do pol osmih in se je zbudil, ko je sonce sijalo že z vsem žarom. Čustva prejšnjega večera je dobro spanje preobrazilo v običajno dobro voljo. Bilo je komaj par sekund, da se je povrnil k zavestnemu življenju, ko se je domislil svoje stigijske prisege. V sončni svetlobi sta stala Milton in smrt vsaksebi. Kar se pa zvezd tiče, jih ni bilo. Toda sklepi so bili dobri; prav zdaj, podnevi, je to lahko ugotovil. Dal je osedlati konja in je po zajtrku s hlapcem objezdil posestvo. Po kosilu je bral Tukididov opis kuge v Atenah. Na večer je zapisal par beležk o malariji v južni Italiji. Medtem ko se je slačil se je spomnil, da je bila v Skeltonovi šaljivi knjigi dobra anekdota o znojenju. To bi si rad zabeležil, če bi le mogel iztakniti kak svinčnik.

Šesto jutro svojega novega življenja je našel Mr. Hutton med svojo korespondenco ovitek, na katerem je bil napisan naslov z ono vsakdanjo pisavo, o kateri je vedel, da je bila Dorisina pisava. Odprl je pismo in jel brati. Ni vedela, kaj naj mu pove; besede so tako neprikladne. Pisala je o smrti njegove žene, in o tako nagli — to je bilo prestrašno. Mr. Hutton je zavzdihnil, toda njegovo zanimanje se je nekoliko poživilo, ko je čital naslednje:

»Smrt je strašna. Nikoli ne mislim nanjo, če le morem. Toda, če se kaj takega zgodi ali če se čutim bolno ali pobito, si ne morem kaj, da bi ne mislila kako blizu je; in potem mislim na vse zle stvari, ki sem jih počenjala, premišlujem o Tebi in o sebi in ne vem, kaj se bo zgodilo; vsa sem obupana. Tako sama sem, Medvedek, in tako nesrečna, in ne vem, kaj naj storim. Ne morem se iznebiti misli, da bom umrla. Tako bedna sem in nebolgljena brez tebe. Nisem ti hotela pisati; hotela sem počakati, da bo čas žalovanja minil in da boš lahko prišel spet k meni; toda bila sem tako osamljena in skrušena, Medvedek, da sem ti morala pisati. Nisem si mogla pomagati. Odpusti mi, tako zelo si te želim; nikogar nimam na svetu razen tebe. Tako dober, tako plemenit, tako vserezumevajoč si; nikogar ni, ki bi bil tebi podoben. Nikoli ne bom pozabila, kako dober in prijazen si bil z menoj; ti si tako pameten in toliko veš, da ne morem razumeti, kako si mi mogel posvetiti sploh kakšno pozornost; tako dolgočasna in neumna sem, in še kaj slabšega, in vprašujem se, kako je mogoče ljubiti mene; zakaj prav malo me imaš vendar rad, ali ne, Medvedek?«

Mr. Huttona je ganilo, bilo ga je sram in kesal se je. Prejeti tako zahvalo, biti oboževan, ker je zapeljal dekle — bilo je preveč. To je bil prav gotovo kos njegove bedaste razbrzdanosti. Bedaste, idiotske: drugače je ni mogoče opisati. Kajti, če je povedal vse, je užil le malo veselja. Če je premislil vse skupaj, ga je morda bolj dolgočasilo, kakor mu godilo. Nekoč je veroval, da je hedonist. Toda če je kdo hedonist, je treba nekakega premisleka, treba je premišljene izbire med znanimi ugodji, zavračati je treba znana neugodja. To pa je storil brez pameti, da, proti njej. Zakaj vedel je vnaprej — in sicer predobro — da te pre-

klicane reči niso bile niti zanimive niti niso nudile ugodja. In vendar je vsakokrat, ko je prišlo nadenj nejasno poželenje, podlegel in se zamotal znova v staro neumnost. Bila je Maggie, hišna njegove žene, in Editha, dekle s posestva, Mrs. Pringle in natakarica v Londonu, in druge — zdi se, da jih je bilo na ducate. Vse so bile tako vsakdanje in dolgočasne. Vedel je, da bo tako; vedno je vedel. In vendar, in vendar... Izkušnja človeka ne izuči.

Uboga mala Doris! Pisal ji bo prijazno, tolažilno, toda videti je ne mara več. Služabnik je prišel povedat, da je konj osedlan in da ga čaka. Sedel je na konja in je odjezdil. To jutro je bil stari hlapec bolj nadležen kakor navadno.

Pet dni nato sta sedela Doris in Mr. Hutton pri jezu v Southendu; Doris v belem muselinu s svetlorožnatimi okraski je žarela od sreče; z iztegnjenimi nogami na nazaj nagnjenem stolu je Mr. Hutton potisnil svoj panama s čela nazaj in si je prizadeval, da bi se počutil kot izletnik. Ko je to noč Doris spala, diha je in toplo kraj njega, se je v tem trenutku teme in telesne utrujenosti domislil skoraj kozmičnega čustva, ki ga je obšlo oni večer, ko je napravil svoj veliki sklep, od katerega ni minulo niti štirinajst dni. In tako je njegova svečana prisega šla isto pot, kakor jo je šlo že toliko njegovih sklepov. Nespamet je slavila zmago slavje; ko ga je prvič obšlo poželenje, se je udal. Z njim je bilo obupno, obupno.

Dolgo časa je ležal z zaprtimi očmi, razmišljujoč o svojem ponižanju. Dekle je v spanju zakričalo. Mr. Hutton se je obrnil in pogledal k njej. Dovolj svetlobe je prišlo izpod na pol spuščenih zaves, da je videl njeno golo roko in ramo, njen vrat in temno zmešnjavo las na blazini. Bila je lepa, poželjena vredna. Zakaj leži tu in stoka zaradi svojih grehov? Kaj zato? Če je brezupno, naj bo, on bo iz brezupnosti naredil najboljše, kar je le mogoče. Sijajen občutek neodgovornosti ga je iznenada obšel. Bil je svoboden, veličastno svoboden. V nekakem vzhičenju je pritegnil dekle k sebi. Prebudila se je, začudena, skoraj prestrašena pod njegovimi viharnimi poljubi.

Vihar njegove strasti je prešel v nekako jasno veselost. Zdelo se mu je, da je vse ozračje trepetalo v ogromnem tihem smehu.

»Ali more še kdo tako ljubiti, kakor jaz, Medvedek?« Vprašanje je prišlo onemoglo iz oddaljenih svetov ljubezni.

»Mislim, da nekoga poznam,« je odvrnil Mr. Hutton. Podzemski smeh je kipel, rastel, bil je na tem, da prelomi tišino in zadoni.

»Kdo? Povej mi. Kako misliš?« Glas je prišel od prav blizu; bil je poln sumničenj, bolečine, užaljenosti, bil je prav iz tega neposrednega sveta.

»A-ah!«

»Kdo?«

»Nikoli ne uganeš,« Mr. Hutton je nadaljeval igro, dokler ni jela postajati opasna, potem pa je izgovoril ime: »Janeta Spence«.

Doris ni prav verjela. »Miss Spence, vlastelinka? Ta stara ženska?« Bilo je presmešno. Tudi Mr. Hutton se je smejal.

»Ampak res je,« je dejal. »Obožuje me.« Oh, kaka neizmerna šala! Šel bo k njej pogledat, kakor hitro bo le mogel — pogledat in zmagat.

»Mislim, da bi se rada poročila z mano,« je dodal.

»Ti pa ne... ti tega ne nameravaš...«

V zraku je kar pokalo same dobre volje. Mr. Hutton se je glasno smejal. »Jaz nameravam poročiti tebe,« je dejal. To je bila po njegovem najboljša domislica, kar jih je izrekel v življenju.

Ko je Mr. Hutton zapustil Southend, je bil znova poročen človek. Domenila sta se, da bo njuna poroka ostala za ta čas, kolikor je treba, tajna. Jeseni bosta šla skupaj v tujino in potem bosta o tem obvestila družbo. Medtem pa bo stanoval on na svojem domu, Doris pa v svojem.

Na dan po svojem povratku, je šel popoldan pogledat k Miss Spence. Sprejela ga je s starim Giocondskim smehljajem.

»Pričakovala sem, da boste prišli.«

»Nisem mogel drugače,« je Mr. Hutton galantno odvrnil.

Sedela sta v vrtni uti. Bil je prijeten kraj — majhen, star štukaturni tempelj se je bočil pod gostim grmovjem zimzelena. Miss Spence je v njem pustila svojo sled, obesila je nad sedež modro-belo plaketo Della Robbia.

»To jesen nameravam oditi v Italijo,« je dejal Mr. Hutton. Imel je občutek, ko da je sam steklenica ingverovca, ki bo spričo muhavega dražljaja počila.

»Italija...« Miss Spence je zamaknjeno priprla oči. »Tudi mene vleče tja.«

»Zakaj pa ne dopustite, da bi vas potegnilo?«

»Ne vem. Človek nekako nima moči in pobude dovolj, da bi sam odšel.«

»Sam...« Ah, zvok kitar in guturalnega petja. »Da, če človek potuje sam, ni zelo zabavno.«

Miss Spence se je naslonila v svojem stolu nazaj, ne da bi govorila.

Njene oči so bile še vedno zaprte. Mr. Hutton je pogladil svoje brke. Tišina se je menda za precejšen čas raztegnila.

Silila ga je, naj ostane pri večerji, in Mr. Hutton vabila ni zavrnil. Zabava se je šele pričela. Pripravili so mizo v loggi. Skozi oboke sta gledala na položni vrt, na dolino pod njim in na daljne griče. Svetloba je pojemala; vročina in tišina sta bili mučni. Velik oblak se je gromadil na nebu in slišati je bilo oddaljeno grmenje. Grmenje je prihajalo bliže, zapihal je veter in prve kaplje dežja so padle. Miza je bila pospravljena. Miss Spence in Mr. Hutton pa sta sedela še tu v čedalje večji temi.

Miss Spence je prelomila dolgo tišino rekoč zamišljeno:

»Mislim, da ima vsakdo pravico do nekoliko sreče, kaj pravite?«

»Najbrže.« Toda, na kaj se je pripravljala? Nihče ne posplošuje pojmov o življenju, če noče govoriti o sebi. Sreča: pregledal je svoje življenje in je odkril veselo, mirno žitje, ki ga niso vznemirjale ne velike žalosti, neudobnosti ali razburjenja. Vedno je imel denar in je bil svoboden; lahko je res delal kar je hotel. Da, menil je, da je bil srečen, srečnejši od mnogih ljudi. Zdaj pa ni bil povsem srečen; v neodgovornosti je odkril skrivnost veselosti. Bil je na tem, da bi razodel nekaj misli o sreči, ko je jela govoriti Miss Spence dalje.

»Ljudje, kakršna sva jaz in vi, imajo pravico, da so včasih v svojem življenju srečni.«

»Jaz?« je presenečeno vprašal Mr. Hutton.

»Ubog Henry! Usoda ni z nobenim izmed naju dobro ravnala.«

»Oh, kaj še, z mano bi bila lahko slabše.«

»Delate se veselega. To je lepo od vas. Toda nikar ne mislite, da ne vidim za vašo masko.«

Miss Spence je govorila čedalje glasneje, ker je čedalje huje deževalo. Od časa do časa je grmenje presekalo njene izreke. Govorila je dalje, in kričala spričo šuma.

»Razumela sem vas tako dobro in že tako dolgo.«

Blisk jo je razsvetlil, namigavala je in napeto govorila, naslanjaje se proti njemu. Njene oči so bile kakor globoki in grozeči topovski cevi. Tema jo je spet zagrnila.

»Vi ste osamela duša, ki išče tovariške duše. Sočustvujem z vašo samoto. Vaša poroka...«

Grom je ostro presekaval stavek. Glas Miss Spence je bilo še bolj slišati, ko je izgovarjala besede:

»...ni mogla nuditi tovarštva možu vašega kova. Vam je treba sorodne duše.«

Sorodna duša — ona! Sorodna duša. Bilo je neverjetno fantastično. »Georgette Leblanc, eks-sorodna duša Mauricea Materlincka.« To je bral pred par dnevi. Tako se je zgodilo, da si ga je predstavljala Janet Spence v svoji domišljiji — za sorodno dušo. In za Doris je bil vzor dobrote in najbolj duhovit človek na svetu. In v resnici, dejansko, kaj pa je bil prav za prav? — Kdo ve?

»Moje srce je prišlo vašemu nasproti. Lahko vas razumem; tudi jaz sem bila sama.« Miss Spence je položila roko na njegovo koleno. »Tako potrpežljivi ste.« Že spet blisk. Še vedno je namigavala, grozeče. »Nikoli se ne pritožujete. Toda uganem lahko — lahko si mislim.«

»Kako čudovito je to od vas!« Tako je bil torej nekak *âme incomprise*. »Samo ženska s svojo intuicijo...«

Grom je pokal in ropotal, umiral, in slišati je bilo samo šum dežja. Grom je bil zdaj njegov smeh, povečan, utelešen. Blisk in grom, tu je bil spet, prav nad njima.

»Ali ne čutite, da je v vas nekaj, kar je sorodno temu viharju?« Lahko si je predstavljal, kako se je sklanjala naprej, ko je izgovarjala te besede. »Strast nas izenačuje z elementi.«

Kaj je bil zdaj njen gambit? Kajti očitno bi bil sedaj lahko dejal »Da« in bi napravil nedvoumno kretnjo. Toda Mr. Hutton se je iznenada zgrozil. Imberovec v njem se je umiril. Ta ženska je mislila resno — strašno resno. Prestrašil se je.

Strast? »Ne,« je obupan odgovoril. »Jaz ne poznam strasti.«

Toda njegovo opombo je ali preslišala ali pa ji ni posvečala pozornosti, zakaj Miss Spence je bila čedalje bolj vzneta, govorila je tako naglo, in to v takem mnogo obetajočem šepetu, da je bilo za Mr. Huttona zelo težko dognati, kaj je prav za prav pripovedovala. Kolikor je mogel razbrati, mu je pripovedovala zgodbo svojega življenja. Bliskalo se je zdaj bolj poredko, vmes so bila dolga temna meddobja. Toda pri vsakem blisku je videl, da je še vedno stremela k njemu, da je še vedno kopnela dalje z jakostjo, ki ga je navdajala s strahom. Tema, dež in potem blisk! Njen obraz je bil, prav blizu je bil, bleda maska, zelenkasto bela; velike oči, ozka cev ust, visoke obrvi. Agrippina, ali ni bila bolj — da, ali ni bila prej George Robey?

Jel je snovati nemogoče načrte, da bi ušel. Lahko bi iznenada pokočil in bi se delal, ko da je videl vlomilca — stoj, tat! stoj, tat! —

in bi se, zasledovaje ga, izgubil v noč. Ali naj bi dejal, da mu je slabo, da je dobil srčni napad? ali da se mu je prikazal duh — duh Emilije — tam na vrtu? Ker so ga pritegnile njegove otročje zarote, ni besedam Miss Spence več posvečal pozornosti. Krčevit prijem njene roke ga je spravil k sebi.

»Spoštujem vas zaradi tega, Henry,« je dejala.

Spoštovala ga je, zakaj?

»Zakon je sveta vez, in vaše spoštovanje zanj, pa najsi je bil nesrečen zakon, kakor je bil vaš, me je navdal s spoštovanjem in občudovanjem do vas, — in ali smem izreči besedo?«

Oh, vlomilec, in duh na vrtu! Toda bilo je prepozno.

»— da, z ljubeznijo do vas, s čedalje večjo. Toda zdaj sva prosta, Henry.«

Prosta? V temi je opazil premikanje, in že je klečala na tleh pri njegovem stolu.

»O, Henry, Henry, tudi jaz sem nesrečna.«

Njene roke so ga objele in po tem, kako se je stresalo njeno telo, je lahko spoznal, da je ihtela. Lahko bi bila prošnjik, ki kriči po usmiljenju.

»Nikar, Janeta,« je ugovarjal. Te solze so bile strašne, strašne. »Zdaj ne, zdaj ne! Umiriti se morate; spat pojdite.« Potrepljal jo je po rami, potem je vstal, se osvobodil njenega objema. Čutil je, da je še vedno klečala na tleh poleg stola, kjer je prej sedel.

Pretipal se je do veže in ne da bi čakal in poiskal svoj klobuk, je odšel iz hiše in si mukoma silno prizadeval, da bi brez šuma zaprl vrata za seboj. Oblaki so se razgubili in mesec je sijal z jasnega neba. Ob vsej cesti so bile luže in od obcestnih jarkov in mlak je prihajal šum tekoče vode. Mr. Hutton se je oškropil, vendar ni maral nič zato, če se je zmočil.

Kako pretresljivo je jokala! Čustvom usmiljenja in kesanja, ki jih je spomin vzbujal v njem, se je pridružila nekaka jeza: zakaj ni mogla igrati prav take igre, kakor jo je igral on — brezsrčne, zabavne igre? Da, toda vedno je vedel, da je ona ne bi hotela, ne bi zmogla; vedel je in je vendar vztrajal.

Kaj je rekla o strasti in o elementih? Nekaj bedasto plitkega, toda resničnega, resničnega. Tam je bila, oblak s črnim oprsjem in nabit z gromom, on pa, nekak nespameten majhen Benjamin Franklin, je poslal zmaja v srce grozeče nevarnosti. Zdaj je obžaloval, da je njegova igranja pritegnila blisk.

Najbrž je še vedno klečala pri onem stolu v loggi in kričala.

Toda zakaj ni bil sposoben, da bi zadržal igro? Zakaj ga je njegova neodgovornost zapustila, nenadoma se je iztreznil in izrekel hladno besedo? Na nobeno njegovih vprašanj ni bilo odgovora. Ena sama misel je stalno in svetlo gorela v njegovi zavesti — misel na beg. Takoj mora odtod.

IV.

»O čem pa razmišljaš, Medvedek?«

»O ničemer.«

Bilo je tiho. Mr. Hutton je negibno slonel s komolci na ograji terase, opiral brado ob roke in gledal na Florenco. Najel je vilo na griču

južno od mesta. Z majhne, nekoliko dvignjene terase, je bilo videti dolgo, rodovitno dolino prav do mesta, za njim otožno gmoto Monte Morella in vzhodno od njega obljuden grič Fiesole, posejan z belimi hišami. V septemberskem soncu je bilo vse jasno in svetlo v soncu.

»Ali te kaj skrbi?«

»Ne, hvala.«

»Povej, Medvedek.«

»Toda, draga moja, ničesar ti nimam povedati.« Mr. Hutton se je obrnil, se smejal in potprepljal dekletcovo roko. »Mislim, da bo boljše, če boš šla počivat v sobo. Zate je tu prevroče.«

»Prav, Medvedek. Boš tudi ti prišel?«

»Ko bom pokadil cigaro.«

»Dobro, ampak pohiti in jo brž pokadi, Medvedek.« Počasi, nerada, je šla po stopnjicah terase proti hiši.

Mr. Hutton je še nadalje občudoval Florenco. Želel si je samote. Včasih je bilo dobro uiti Doris in neugnani zaskrbljenosti njenega nagnjenja. Nikoli ni poznal muk brezupne ljubezni, toda spoznaval je muke, ki jih povzroča ljubezen. Poslednji tedni so bili doba neugodja. Doris je bila vedno za njim, kakor bi ga oblegala, kakor slaba vest. Da, dobro je biti sam.

Iz žepa je potegnil ovoj in ga odprl, ne brez odpora. Sovražil je pisma; vedno je v njih kaj neprijetnega — zdaj, odkar se je vdrugo oženil. To pismo je bilo od njegove sestre. Naglo je preletel vsakdanje očitke, iz katerih je bilo pismo sestavljeno. Nameril se je na besede, kakor »neprijetna naglica«, »družabni samomor«, »se je komaj ohladila v grobu«, »oseba iz nižjih slojev«. Zdaj so bile take besede neizbežne, če je bil v stiku z dobro in pravilno mislečim sorodnikom. Bil je nestrpen in hotel je že raztrgati bedasto pismo na kosce, ko je na koncu tretje strani njegovo oko obstalo na nekem stavku. Njegovo srce je z neprijetno silo utripalo, ko ga je prečital. Bilo je prepošastno! Janet Spence je hodila naokrog in je vsem pripovedovala, da je zastrupil svojo ženo, ker se je hotel poročiti z Doris. Kakšna prokleta zloba! On, ki je bil navadno najbolj umerjen človek, je opazil, da se je tresel od jeze. Zatekel se je k otročjemu zadoščanju, da je psoval — preklinjal je žensko.

Potem je naglo odkril smešno plat položaja. Domneva, da bi koga umoril, ker se je hotel oženiti z Doris! Če bi samo vedeli, kako mu je bilo dolgčas. Uboga, draga Janeta! Hotela je biti zlobna; pa se ji je posrečila neumnost.

Zdramil ga je zvok stopinj; ozrl se je. Na vrtu je nabirala služkinja iz hiše sadeže. Bila je Neapolitanka, ki se je izgubila na sever prav do Florence, bila je primerek klasičnega tipa — v nekoliko slabši izdaji. Njen profil bi lahko izhajal iz kakega Sicilianskega novca iz manj slavne dobe. Njene poteze, izklesane, cvetoče, v skladu z veliko tradicijo, so izražale skoraj popolno neumnost. Najlepša so bila njena usta: kaligrafična roka prirode jih je bogato zaokročila v izraz trdovratne, nagle čudi... Pod njeno grdo črno obleko je Mr. Hutton slutil mogočno telo, močno in trdno. Ogledeval jo je poprej z nejasnim zanimanjem in zvedavostjo. Danes se je ta zvedavost osredotočila v poželjenje. Idila

Teokrita. Tu je bila ženska; on pa, na žalost, ni bil natančno podoben pastirju na vulkanskih gričih. Poklical jo je.

»Armida!«

Smeh, s katerim mu je odgovorila, je bil tako izzivalen, pričal je o tako lahkotni čednosti, da se je Mr. Hutton prestrašil. Bil je spet na robu — na robu. Umakniti se mora, oh, naglo, naglo, preden je bilo prepozno. Dekle ga je kar naprej gledalo.

»*Ha chiamato?*« je nazadnje vprašala.

Neumnost ali pamet? Oh, zdaj ni bilo izbere. Vedno je vladala nemoč.

»*Scendo*,« ji je zaklical. Dvanajst stopnjic je vodilo z vrta na teraso. Mr. Hutton jih je štel. Navzdol, navzdol, navzdol... Videl je sebe, kako stopa iz kroga v infernu v nižji krog — s teme, ki je polna vetra in tuljenja v prepad smrdljivega blata.

V.

Čez dobršen čas je dobila Huttonova afera prostor na naslovni strani slehernega časopisa. Odkar je George Smith začasno zatemnil Evropsko vojno, ker je v kopeli utopil svojo sedmo nevesto, ni bilo bolj popularne raprave zaradi umora. Javnost je bila vznemirjena zaradi govoric o umoru, ki je prišel na svetlo šele čez več mesecev po izvršitvi zločina. Čutili so, da se je tukaj izvršil eden onih dogodkov v človeškem življenju, ki so tako pomembni, ker so redki, ki dokončno dokazujejo božja pota, ki vodijo do človeka. Nedovoljena strast je privedla brezbožnega človeka do tega, da je umoril svojo ženo. Cele mesece je živel v grehu in si je utvarjal, da živi varno — samo zato, da je bil pahnjen končno še bolj strašno v jamo, ki si jo je izkopal sam. Umor sili na dan, in to je bil tak primer. Čitatelji časopisov so lahko zasledovali vsak gibljaj božje roke. Prišlo je do nejasnih, toda neprestanih govoric v sosesčini; končno je posegla vmes policija. Nato je prišel ukaz, naj izkopljejo truplo, sodna obdukcija, predhodna preiskava, dokazi izvedencev, mnenje mrliške ogledne komisije, obravnava, obsodba. Za enkrat je previdnost opravila svojo dolžnost, očitno, veličastno, poučno, kakor v melodrami. Časopisi so storili prav, da so črpali iz tega primera vse četrletje duševno hrano za svoje čitatelje.

Prvo čustvo, ki je obšlo Mr. Huttona, ko so ga poklicali iz Italije, da bi podal preiskovalni komisiji svoje dokaze, je bilo čustvo užaljenosti. Bilo je pošastno, naravnost škandalozno, da je policija resno pretresala tako brezdelno, zlobno čenčo. Ko bodo poizvedovanja zaključena, bo vložil pri Višjem sodišču tožbo zaradi zlobnega preganjanja; to Spenceovsko žensko bo tožil zaradi razžaljenja časti.

Predhodna preiskava se je pričela; presenetljivi potek dogodkov se je sam pokazal. Strokovnjaki so izkopal truplo in so v njem našli sledove arzenika; izrazili so mnenje, da je pokojna Mrs. Huttonova umrla za zastrupljenjem z arzenikom.

Zastrupljenje z arzenikom... Emilija je umrla za zastrupljenjem z arzenikom? In na svoje začudenje je izvedel Mr. Hutton, da je v njegovih

rastlinjakih toliko z arzenikom nasičenih strupov za pobijanje mrčesa, da bi zadoščal za zastrupitev cele armade.

Šele zdaj je iznenada spoznal: zadeva se obrača proti njemu. Zaprepasčen je gledal, kako je rasla, rasla, kakor kaka pošastna tropska rastlina. Ovijala ga je, ga prerasla; bil je izgubljen v gozdu ovijalk.

Kdaj je zavžila strup? Izvedenci so ugotovili, da ga je mogla zavžiti kakih osem ali devet ur pred smrtjo. Okrog kosila? Da, okrog kosila. Poklicali so hišno Klaro. Spomnila se je, da jo je Mrs. Huttonova prosila, naj prinese zdravilo. Namesto nje pa se je ponudil Mr. Hutton; šel je sam ponj. Miss Spence — ah, spomin na vihar, na beli, napeti obraz! na vso to grozo! — Miss Spence je potrdila Klarino izjavo in je dodala, da se je Mr. Hutton povrnil z vinskim kozarcem, v katerega je zdravilo že izlil, ni ga prinesel v stekleničici.

Užaljenost Mr. Huttona je izhlapela. Bil je obupan, prestrašen. Bilo je vse prefantastično, da bi moglo biti resno, in zdaj je ta mora postala dejstvo — zares se je vse zgodilo.

M^rNab je videl, kako sta se poljubljala, često. Na dan smrti Mrs. Huttonove ju je peljal na sprehod. Lahko ju je videl v zrcalcu, često ju je opazoval iz kota svojega očesa.

Razpravo so preložili. Tisti večer je šla Doris kmalu spat zaradi glavobola. Ko je stopil Mr. Hutton po večerji v njeno sobo, je jokala.

»Zakaj jokaš?« Sedel je na rob njene postelje in jel gladiti njene lase. Dolgo časa ni odgovorila, in skoraj podzvedno jo je kar naprej božal po laseh; včasih se je tudi nagnil in je poljubil njeno golo ramo. Imel je svoje lastne zadeve, da je lahko razmišljal o njih. Kaj se je zgodilo? Kako se je moglo zgoditi, da je postala bedasta čenča resnica? Emilija je umrla za zastrupljenjem z arzenikom. Bilo je proti vsej pameti, nemogoče. Naravni potek dogodkov je bil prekinjen in on je moral odgovarjati za nekaj, za kar ni bil odgovoren. Kaj se je zgodilo, kaj se bo še zgodilo? Sredi razmišljanja ga je prekinila.

»Moja krivda je — moja krivda!« je Doris nenadoma zaihtela. »Jaz bi te ne smela ljubiti; ne smela bi dopustiti, da si me ljubil. Zakaj sem bila rojena?«

Mr. Hutton ni rekel ničesar, marveč je tiho gledal bedno bitje, ki je ležalo na postelji.

»Če ti bodo kar koli prizadejali, se bom usmrtila.«

Sedla je, iztegnila roko do njega in ga nekaj časa gledala tako strastno, kakor da ga ne bo nikoli več uzrla.

»Ljubim te, ljubim te, ljubim te.« Potegnila je njega, ki se ni ganil, k sebi, ga objela in prižela k sebi. . . »Nisem vedela, da si me imel tako zelo rad, Medvedek. Toda zakaj si to storil — le zakaj?«

Mr. Hutton se je izvil iz njenih rok in vstal. Lice mu je oblila rdečica. »Zdi se, da si prepričana o tem, da sem umoril svojo ženo,« je dejal. »To je res prenor. Za kaj me pa imate vsi skupaj? Za filmskega junaka?« Jel je izgubljati ravnovesje. Ves obup, ves strah, vsa zmeda dneva se je obrnila v silno jezo nanjo. »Vse je taka prokleta bedastoča. Ali imaš sploh pojem o miselnosti civiliziranega človeka?

Ali sem res podoben človeku, ki bi hodil po svetu in pobijal ljudi? Domišljaš si najbrže, da sem tako brezglavo zaljubljen vate, da bi lahko izvršil vsako neumnost. Kdaj boste ženske razumele, da človek sploh ni brezglavo zaljubljen? Vsak moč si želi mirnega življenja, ki mu ga ve ne privoščite. Zares ne vem, kakšen hudič me je premotil, da sem se s tabo poročil. Bilo je vse skupaj preklicana, očitna šala. Zdaj pa blebečeš, da sem morilec. Tega res ne prenesem.«

Mr. Hutton je odropotal proti vratom. Izrekel je hude reči, vedel je, sovražne besede, ki bi jih moral takoj preklicati. Toda tega ni hotel. Zaprl je vrata za seboj.

»Medvedek!« Obrnil je kljuko; vrata so se zaprla. »Medvedek!« Glas, ki je prišel skozi vrata do njega, je bil obupan. Ali ne bi šel nazaj? Moral bi iti nazaj. Dotaknil se je kljuke, potem je prst zopet odtegnil in naglo odšel. Ko je bil na pol stopnjic, se je ustavil. Lahko bi storila kako neumnost — se vrgla skozi okno ali bogsigavedi kaj! Pozorno je poslušal; glasu ni bilo. Toda zelo jasno si jo je predstavljal, kako je po prstih šla preko sobe, kako je odprla okno, kar se da visoko, in se nagnila ven v hladni zrak. Nalahno je rosilo. Pod oknom je bil tlak. Kako visoko je? Pet in dvajset do trideset čevljev? Ko je šel nekoč po eni izmed glavnih londonskih cest imenovani Picadilly, je padel iz tretjega nadstropja hotela Ritz pes. Videl ga je, kako je padal; slišal je, kako je priletel na tlak. Ali naj gre nazaj? Naj ga vzame vrag, če bo šel; sovraži jo.

Dolgo je sedel v knjižnici. Kaj se je zgodilo? Kaj se godi? Obračal je vprašanje po svojih mislih sem in tje pa ni mogel najti odgovora. Denimo, da se bo mora izsanjala do strašnega konca. Smrt ga čaka. Oči so mu zalile solze; tako strastno si je želel življenja. »Da človek le živi?« Tudi uboga Emilija si je tako želela; spomnil se je njenih besed: »Živeti, da.« Toliko je še krajev v tem čudovitem svetu, ki jih ni obiskal, toliko nenavadno očarljivih ljudi, ki jih še ne pozna in mnogo ljubezni vrednih žensk, ki jih še ni videl. Veliki beli voli bodo še vedno vlekli vozove po toskanskih cestah, ciprese bodo kakor ravni stebri še vedno rasle v modro nebo; toda njega ne bo več, da bi jih občudoval. In sladka južna vina — Kristove solze in Judežovo kri — bodo pili drugi, ne on. Drugi ljudje bodo hodili po temnih, ozkih hodnikih londonske knjižnice, vdihavali prašni vonj dobre literature, se ozirali za nenavadnimi naslovi, odkrivali neznana imena, brskali na robu ogromnih področij znanja. On pa bo ležal v jami pod zemljo. In zakaj, le zakaj? Zmeden je občutil, da se je nad njim izvrševala nekaka čudna pravica. V preteklosti je bil domišljav, bedast in neodgovoren. Zdaj se je Usoda igrala prav tako domišljavo, prav tako neodgovorno z njim. Dobil je milo za drago, navsezadnje pa je le Bog.

Občutil je željo, da bi molil. Pred štiridesetimi leti je klečal vsak večer pri postelji. Večerni obrazec iz njegove mladosti se je nepoklican vrnil iz tako dolgo zaprte kamrice spomina. »Bog blagoslovi očeta in mater, Toma, Cissie, Baby, mademoiselle in sestro ter vse, ki jih imam rad, in Bog daj, da bom postal priden deček. Amen.« Zdaj so vsi mrtvi — razen Cissie.

Zdelo se je, da se je njegov duh gubil in razkrajal; velik mir ga je objel. Šel je po stopnjicah navzgor, da bi prosil Doris odpuščanja. Ležala je na blazini na koncu postelje. Na tleh je poleg nje stala modra stekleničica z etiketo, na kateri je bilo zapisano »Zunanje«. Zdi se, da je izpila polovico.

»Ti me nimaš rad,« je bilo vse, kar je izgovorila, ko je odprla oči in videla, da se sklanja nadnjo.

Dr. Libbard je prišel pravočasno, da je preprečil resne posledice.

»Tega ne smete več storiti,« je rekel, ko Mr. Huttona ni bilo več v sobi.

»Zakaj pa ne?« je trmasto odvrnila.

Dr. Libbard jo je pogledal s svojimi velikimi, žalostnimi očmi. »Seveda vam tega ne more nihče preprečiti,« je dejal. »Samo vi in vaš otrok. Ali ni to žalostna usoda za vašega otroka, če mu ne dovolite na svet, ker si sami želite oditi iz njega?«

Doris je nekaj časa molčala. »Prav,« je zašepetala. »Pa ne bom.«

Ostali del noči je sedel Mr. Hutton ob njeni postelji. Zdaj je imel občutek, da je zares morilec. Nekaj časa si je dopovedoval, da ima tega obžalovanca vrednega otroka resnično rad. Na stolu je zadremal in se je zbudil ves trd in premražen in kakor bi bil ves izsušen in bi ne bilo v njem nobenega čustva. Zdaj ni bil nič drugega več, kakor utrujeno in trpeče telo. Ob šestih se je slekel in je šel za par ur spat. Še isto popoldne je preiskovalna komisija izrazila mnenje o »namerni usmrtni« in izročili so Mr. Huttona poroti.

VI.

Miss Spence ni bila povsem zdrava. Njeni javni nastopi na klopi za priče so se ji zdeli zelo utrudljivi, in ko je vse minilo, se je skoraj zrušila. Spala je slabo in trpela je za nervoznimi prebavnimi motnjami. Vsak drugi dan je prihajal dr. Libbard. Zelo mnogo je govorila z njim — navadno o slučaju Hutton... Njeno moralno zgraženje je kar prekipovalo. Ali ni nepopisno, da je imel človek morilca v lastni hiši? (Toda od vsega početka je nekaj slutila.) In potem dekletce, s katerim je pobegnil — tako nizkega porekla, komaj bolje od prostitutke. Zglašala se je nad tem, da je druga Mrs. Huttonova pričakovala otroka — postumnega otroka obsojenca in usmrčenca. Bilo je res odvrtno — naravnost nespodobno. Dr. Libbard ji je odgovarjal milo in nejasno, in ji je zapisal broma.

Nekega jutra jo je sredi njenih običajnih tirad prekinil. »Mimogrede povedano,« je dejal s svojim tihim, žalostnim glasom, »po mojem mnenju ste prav za prav vi zastrupili Mrs. Huttonovo.«

Miss Spence je nekaj trenutkov strmela vanj z ogromnimi očmi in potem je mirno dejala: »Da.« Nato je zajokala.

»V kavo ste dali strup, mislim.«

Zdelo se je, da je prikimala. Dr. Libbard je potegnil iz žepa svoje polnilno pero in ji je s svojo čedno, preskrbno pisavo zapisal uspavalno sredstvo.

Iz angleščine prev. M. P.

LIRIKA

(Iz neobjavljene zbirke »Zaprta krog«)

JANEZ ŽAGAR

MAJ

Nocoj, ko je maj, da sva pijana in otožno razigrana ob vonjavah in vrtoglavih konturah, ki jih riše skozi drevje lijoča mesečina, se sklanjaš k meni kakor zamaknjena boginja, ki sama posega v stvarjenje, in mi pošepetavaš besede o zavesti, opoju in uživanju.

»Ali čutiš?« mi govoriš, »kako sva sredi vsega tega dva, ki se iz zavesti lastne volje in moči svobodno predajava trepetom hrepenjenja, ki si s stiski rok in teles povzročava mir in nemir svojih duš in sva pri tem vendar še toliko zavestna, da si s pogledi iz oči v oči razkladava vse srčne vzgibe, ki so slični utripom pijanega sveta, sredi katerega stojiva.«

»Čutim,« ti pravim. »Neizmerno lepa si, trepečem od zavzetja, vse na tebi me opaja, in tvoje besede, privrele iz zavesti, se mi zde kakor pršeči curki vodometa, katerih vsaka kaplja je kristal.«

SAMA

V vroči poletni noči, ko dihajo telesa kakor pod lastnim preobiljem omagujoči cveti, si je oblekla najlažjo obleko, da je bila kakor metulj, ki je v mraku srfotal mimo njenega okna in bog ve kje omahnil.

V sobo ji je lila luč s samostne ceste, na temno plavem obzorju se je utrnila zvezda.

Začuli so se moški koraki, prišli so po cesti do hiše in spet utihnili.

Njeni živci so bili kakor napete žice v vetru, telo ji je začelo drgetati kakor trup ladje, ki jo stresajo motorji.

Tesno se je zavila v svileno ogrinjalo in stisnila glavo med kolena, da bi udušila solze in ubežala strahu pred samoto.

Ko je vstajalo jutro, je že spala in ni slišala ptičev, ki so peli v vrtu okoli njene hiše.

PTICA SAMOTE ALI URA S KUKAVICO

Oni večer, ko so najini tovariši vinjeni pospali in sva bila tako prvič sama, sem narahlo potrkal na vratica tvojega srca, da bi se odprla in bi ti skrivaj odpil krvavo kapljo radosti ali bolečine.

Šele na tretje trkanje so se vratica sunkoma (kakor na uri s kukavico), zares odprla in med malimi podboji se je prikazala in trikrat priklonila drobna bela ptica ter otožno rekla:

»Jaz bom zmerom sama.«

Onemel sem nad tem čudom toge tuge in še preden sem utegnil stegniti roko, se je plaha ptica umaknila, in kakor za zmerom so se mi za njo spet zaprla tvoja srčna vrata.

EVA

Včasih zvečer, ko je že spala in ji je bil lahen smehljaj na obrazu, se je sklanjal nad njo, ji gladil kodrasto glavo, vdihaval topli zrak njenega mirnega dihanja in prisluškoval utripom njenega srca, ki se je zdelo, da ji bije v dvojnem ritmu.

Zdrznil se je in si mislil: »Ta drugi ritem je ritem bitja, ki še ni bilo rojeno in ki mora šele stopiti v kraj, kjer kraljuje železna groza in ki smo mu mi naredili prelepo ime — življenje.

Ona pa, ki je še pred trenutkom trepetala in zdaj pomirjena počiva, komaj sluti, da z vsakim utripom še nerrojene klice oddaja del sebe senecam večnega molka.«

Zakril ji je rahlo zaprte oči in rekel:

»Spi! Sladke naj ti bodo ure darovanja in vsaj malo sreče človeku, ki mu moraš biti mati!«

JESEN

Šel sem skozi jesensko pokrajino in postal opojen, ko da gledam v oči zrele žene, ki me vabijo in govore:

»Vzemi me; tu sem v najvišji popolnosti. Vsa sem mirna in nemirna, hladna in goreča, skrivnostna in preprosta, otožna in vesela, cvet, ki najopojneje dehti, ko že odмира. Ne zamudi me, zakaj sonce, ki vzide jutri, me najde grdo in uvelo.«

Zamaknjen sem obstal in začel sprejemati nevidno pretakanje jesenskega opoja: začutil sem otožne sape, nosnice so se odprle mamečemu vonju, oči so pile žgoče kompozicije umirajočih barv, in zazdelo se mi je, da sem občutljiva struna, ki neslišno brni ob zvokih velikega orkestra, ki igra žalostinko z vsiljivim, neprestano ponavljajočim se refrenom:

»Troje največjih stvari:

rojstvo, ljubezen in smrt

in vse tri brez vsakega tudi najmanjšega smisla.«

Tako do večera, potem je sonce zašlo in mirna svetloba zvezd se je zlila s hladom noči.

TVOJ DELEŽ

Tvoj delež je samota sredi vsega.

Lezi zvečer na travo in glej nad sabo trume zvezd.

Katera bo pomagala drugi, ko jo bo dohitela ura razsula?

Mirno kot da ni nič bodo krožile po svoji poti naprej po nepojmljivi strahoti Prostora.

Tudi ti boš umiral;

znanci ob tvoji postelji bodo morda zbegani stali, s teboj ne bo šel nihče.

ZAPRTI KROG

Dostikrat sredi noči, ko ni od nikoder žarka luči, ko ne vstane noben šum in mi bije na ušesa le ura na nočni omarici, se mi zazdi, da ni na zemlji ničesar, kar bi me nanjo vezalo in moglo vzgibati v meni opojno čustvo zanosa.

Za hip si morda zaželim ljubezni, da bi me premotila, žene, ki bi ji zaupal zledenelost svoje duše. Toda že v naslednjem trenutku mi tudi ta vzgib hrepenenja zamre in že imam občutek, ko da mi oklepa glavo nezlomljiv obroč samote. Živci so mi razdraženi, misli delujejo s potrojeno naglico in matematično natančna domišljija me vodi skozi neznane kraje te zemlje:

Nenadoma se znajdem v gozdu, sredi teme, vsa drevesa so mirna in tiha nobenega vetra in tudi živali nobene nikjer, ki bi zmotila porog tišine. Izhoda ne najdem, četudi begam od leve na desno, počez in povprek, na vse kraje, dokler se z grozo ne zavem, da tekam neprestano v enem in istem krogu in da bom tekal v njem, dokler ne omagam.

Takrat bom padel in zakričal z grdim glasom:

»Usmiljenje; glejte del materije, ki se sama sebe zaveda in za katero ni nobenega odrešenja.

VEČER

Dan se že nagiba k večeru, sence dreves se daljšajo, sončna luč pojema, srce je izmučeno od vročine dneva, udje so željni počitka.

Tudi ti se ukloni, duh neugnani, misel nemirujoča, zaspil! Strah, krt neprestano rijoči, pozabi, da čas poteka.

Kmalu se bo shladilo, mrak bo legel, netopirji bodo zafrfotali pod napustami hiše, polja in gozdovi se bodo pogreznili v mir in molčanje, smrt, drug za drugim bomo popadali v tvoje naročje.

BOLNIK

Tišina pred zadnjim viharjem.

Soparno je.

Od nikoder nobene sape, da bi shladila ozračje.

Nebo se zagrinja v oblake, ki rišejo podobe pošastnih oblik.

Godci, kje ste?

Pritisnite loke ob strune!

Prijatelji, prihitite! Še nekaj je časa, naj zazvenče kozarci, to noč bo pesem izpeta.

KAKOR PTIČ SEM

Kakor ptič sem, ki žgoli svoj spev, danes, kot ga je žgolel pred tisočletji.

Omamljen izgovarjam besede o ljubezni in o sreči, izmučen tožim o brezupju in o smrti.

Pri tem morda nehote upam, da sem izbranec, ki pošilja svoje vzdihne v neskončnost časa in prostora. Ne štejte mi tega v zlo, ptiči v gozdu in popotniki, ki srečujete moj zaverovani obraz. Kajti moj ironični drug razum, ki me spremlja na vseh potih, natanko ve, da še to pomlad in morda še katero, potem pa bodo te ustnice umrle in prišle bodo druge, ki bodo brbljale isti spet, spev, ki so ga srca polna že tisoč, morda že milijone let.

NE VPRAŠUJTE...

Iz teme prihaja, v temo se vrača življenje, ne vprašujte več: zakaj, kam in odkod.

Na vzhodu je noč, na zahodu je noč, vmes dve zarji: rojstvo in smrt — med njima dan: naslad in bridkosti kratka pot.

Na vzhodu je noč, na zahodu je noč: mir, spanje, molk.

ODSEVI SMRTI V UMETNOSTI

ANDREJ ŠAVLI

Romantično poezijo so proglasili za poezijo bolnišnic, vso romantiko za izraz boleznega, črnoglednega razpoloženja. Zato se nam zdi čisto prav in razumljivo, če nas s portretov iz tiste dobe gledajo blede, izpiti obrazi, na katerih so poudarjene samo velike oči, nedoločljivo nekam zagledane in edino žive, medtem ko leži že povsod drugod senca smrti. Ti portreti povedo mnogo. Najprej to, da je bila v tistih časih umetnost nevesta brez dote, da so bile kulturne vrednote kakor propal denar, ki ga družba ni vnovčevala. Zato so umirali umetniki, kulturni tvorci in sploh studirajoča mladina za jetiko, reci: od lakote. Ni treba, da bi to trajalo samo neko določeno dobo, zlasti pri malih, siromašnih narodih se vleče ta »romantika« v nedoglednost. Tudi danes še živi v nas predstava o zunanji podobi umetnika, ki je močno podobna oni na portretih iz dobe romantike. Pri slikarjih, kiparjih, muzikih, pesnikih in pisateljih smo vajeni gledati prav iste blede obraze in uvela telesa, kakršne je naslikal Ivan Cankar in so jih naslikali nešteti drugi pisatelji v svojih spisih, kadar koli so hoteli podati okvir za poduhovljeno življenje in za bolj ali manj nejasno hrepenenje.

Čemu se v življenju in v umetnosti tako zvesto povračajo vedno ene in iste žalostne sence ljudi?

Ali je vse to prinesla s seboj romantika? Morda. Prejle sem posumil, da izstopata tu socialni položaj umetnikov in novčno vrednotenje njihovega dela. Vendar ostane še mnogo drugih vzrokov. Eden teh je dan v kontrastu.

Zadnji žarki zahajajočega sonca bodo imeli vedno svoj poseben soj, zadnji akord bo izzvenel v tišino vselej enako jasno in milo. Kako ne bi švignil svetel plamen duha v višino baš tedaj, ko se ima zrušiti telo. Ali ni nekaj naravnega, da je zavest pri človeku morda najjasnejša ravno ob slutnji, da bo treba zatoniti. Saj tudi popotniku priklepa nase nogo in misel dolga, enolična cesta, ki leži ravna in prašna pred njim,

a mu splava pogled kar sam od sebe v daljavo, kadar postane na ovinku ali na njenem koncu. — Človeški duh v zdravem telesu le rad zadrema, se preda brezskrbnim sanjam kakor čolnar, ki jadra v varnem čolnu z vetrom čez morsko gladino. Toda kako ves priseben bi postal na mah ta čolnar, če bi v čolnu zazijala luknja, skozi katero bi vdiral voda. — Na telesu imamo toliko in toliko mišic. Zdravniki so jih vse prešteli, na dolgo in na široko popisali v knjigah, našli so, katera so njihova opravila ter jih tem primerno razdelili na skupine. Pri naših vsakdanjih opravilih na vso to množino mišic nič dosti ne pomislimo, za mnoge niti ne vemo. Bog ne daj pa, da bi se najmanjša izmed njih nekje pretegnila, natrgala ali ranila, takoj bi se javila z bolečino, skalila naše razpoloženje in spravila v nered obolelo mesto, ud ali celo telo. Bolečina je reakcija na poškodbo, ki grozi z uničenjem. Tudi psihičen svet je prepoln takih reakcij, takih »bolečin«, ki morajo imeti vse svoje prav posebne vzroke, če naj se občutijo. Večje psihične reakcije, kakor jo povzroča napovedujoča se smrt, nasilen razpad in prekinitev življenja, ni treba iskati.

Prav ta potenceirana predsmrtna duhovna prisebnost je ustvarila v literaturi, zlasti v pesništvu, morda najlepše bisere. Kdo ve, če niso mnoge Jenkove, Kettejeve, Murnove in zlasti Kosovelove pesmi dokaz za to? Če pa bi pristali na to, da je ljubezen med možem in ženo, ta temni cvet, le neka oblika iz podzavesti sproščene sle po nadaljevanju življenja, le prvi dih in tajni klic bodočega življenja, bolečina nesrečne ljubezni pa le posledica neke usodne ovire, ki se mu stavlja na pot, bi zaslutili prav isto predsmrtno noto celo v pesmih nesrečnega poeta Primčeve Julije. Sicer pa je v »Krstu pri Savici« in njegovem posvetilu ta nota tako otipljiva, da je ni treba šele odkrivati. — Le dokler ima življenje prosto pot in izhod v bodoče rodove, teče neslišno dalje, duh pa se predaja samozadovoljstvu. Toda če se pokaže nekje zapreka v nadaljevanju življenja, če se pojavi nekje šibka točka, v kateri se ima pretrgati, tedaj se zdrami duša, glas večnosti, in spregovori čisto jasno in razločno besedo.

Ta biološka razlaga ljubezni, ki jo bo ta ali oni imenoval preveč prozaično, nam obsveti že z ene strani toliko reševano in vendar nereseno vprašanje genija in žene ter vprašanje tako imenovane sublimacije spolnega nagona v umetnosti. Ponavljajo se vprašanja, ali ni bila žena kot ideal tista, ki je dala geniju vse silne impulze za njegove največje stvaritve in ali ne bi bila prav ista žena kot realnost in v okoliščinah, katerim se pravi drugače tudi srečno zakonsko življenje, morda kakor svinčena peza, ki bi tlačila njegovega duha? Ali bi Prešeren ustvaril to, kar je, če bi v srečnem zakonu z Julijo pestoval njene otroke? In ali bi bil Goethe še Goethe, če ne bi živel v Nemčiji, ampak, recimo, kot paša nekje v Orientu in bi vse svoje ljubice, kakor jih je imel povrsti, priregnjal v svoj harem?

Kaj je torej žena geniju, impulz ali ovira?

To vprašanje ni nič prav zastavljeno. Žena ne more biti geniju nič drugega nego zgolj njegov nasproten pol življenja. Oba skupaj sta most v večnost, vsak sam je zapisan gotovemu odmiranju. V zakonu je ta most vpostavljen, življenje se preliva mirno preko njega, doseženo je ravnotežje, duh se umiri. Toda umetnik noče ravnovesja, noče zadovoljstva s samim seboj, on išče večni nemir, zato se samovoljno odpo-

veduje temu življenjskemu mostu, ker hoče le še podžgati hrepenenje obeh bregov in se poigravati s tajnimi silami, ki bi rade vzpele obok čez. Odpoveduje se potomstvu, da bi doživel popolnejše umiranje in bi s predsmrtnim mirom in jasnovidnostjo dojel življenje ter dal v svojih delih duška tej razklanosti z nesmrtnimi kriki, razlegajočimi se daleč naprej do bodočih rodov.

V duši vsakega človeka je sled tega umiranja, umetniku pa je potrebno, da ga še prav posebno jasno doživi, tako da to doživetje lahko posreduje drugim, mu dá zunanjo obliko in izraz. Radi tega je umetnost med ljudmi psihološko krepko zasnovana in stalna. Njeni zakoni se v jedru ne izpreminjajo. Umetnina je umetnina, naj bo od danes ali izpred 2000 let. Nesmrtna je. Ob njej se bo vedno javljala človekova duša, prava umetnost bo vedno očiščujoča, etična.

V naše duhovno življenje posega od zunaj mnogo dogodkov, tresljajev, ki si jih večkrat sami po nekem načrtu pripravljamo. Takšno draženje duha ne prodre v globino, ampak vznemirja le površino. To so doživetja pustolovščin, ekscentričnosti, potovanj in neštetih presenečenj uživajočega sveta, ki pa ne dramijo duha in ga ne poplemitujejo, ampak kvečjemu uspavajo.

Enakovredna umetnosti je le še znanost. Razlika med obema je ta, da prva vžiga in vznemirja, druga pomirjuje, da sloni prva na nagonskem, druga na umskem spoznavanju, da je izraz prve čustvo, druge misel. Znanost je sistematično usmerjanje misli k danemu cilju. Pri tem je potrebno izredno hotenje, to je sposobnost za zavestno odmaknitev določenih psihičnih dejstev in za strnitev drugih okrog danega jedra. Hotenje je molekularna sila psihičnega sveta. Tudi raste in popušča kakor ta. Potrebni je bilo sto in sto tisoč let, da so se dvignile iz morja gore apnenca in nadaljnih sto in sto tisoč let bo treba, da razpadejo njih skalne stene in se sesujejo v prah. Samo nekaj let je potrebnih, da dvigne volja v človeku zgradbo duha, katere zunanji obliki pravimo osebnost, ki se prav tako v nekaj letih zopet sesuje. Mnogi obdrže sicer do pozne starosti vedrino duha, kakor pravimo, drugi krenejo že kmalu nazaj v »otročja leta«. Najbolj vidna sta vzpon in upad pri umetniku, pri katerem je dana umetnina kot neka stalnost, kot merska enota. Mnogokaj lahko pospešuje ali zadržuje to rast in propad. Tudi kamenje ne nastaja in ne razpada enako. Važno je, kje stoji in kako je izpostavljeno dežju, vetru, mrazu in vročini. Važna je tudi njegova trdnost, zveznost. Literarni zgodovinarji bi lahko sestavili pravo trdotno lestvico naših pesniških in pisateljskih osebnosti. Pri mnogih je nastopil razkroj prav zgodaj. Prve razpoke so se pokazale ravno, ko so stali najvišje in jih je javnost obsipala s priznanjem in slavo. Navadno so pesmi iz njih zadnjih let v primeru z mladostnimi stvaritvami le še nerodno jecljanje. Kadar umira telo, poje duh svoj veličasten labodji spev; kadar umira duh, je to nekaj nadvse klavernega. Nič več ni zmožen intenzivnega doživetja in spoznanja, nič več ni priseben. Sicer je reakcija tega umiranja vidna tudi na zunaj in se javlja v mnogoterih oblikah.

Narava ne pozna nikjer nobenih skokov, tudi tu jih ne bo. Gotovo bo nekje vez med organskim in psihičnim svetom, dasi nam niti biologija niti psihologija ne moreta razkriti tajen tega prehoda. Jasno pa se javlja medsebojna povezanost obeh svetov. Tega mnenja so tudi zdravniki, ko trde, da je bolnikovo duševno razpoloženje pomemben činitelj

v poteku bolezni. Čemu naj bi bila vidna reakcija nekega duševnega stanja na telesu, če ne bi bilo tu medsebojne vzročnosti. Nihče jo ne more zanikati. Zato je čisto naravno, da obstoje tudi psihične reakcije organskega umiranja in da moramo iskati baš tu vse najsilnejše duševne impulze, saj sta rojstvo in smrt gotovo najvažnejša dogodka v življenju.

Rast je psihološko dokaj raziskana, proučuje jo mladinska psihologija. Kipeča je duša mladostnika, kadar mu stopa v telo iz dneva v dan več moči in življenja. Napeta do zadnje ekstaze pa je tudi, ko zapuščajo moči druga za drugo telo in se življenje umika iz njega. Ali se v tuljavi ne sproži električni sunek baš ob vstopu v magnetno polje in ob izstopu iz njega? Psihologi se bolj zanimajo za nastop življenja, ker so našli temu zanimanju praktičen zmisel. Manj zavestno in manj sistematsko je zanimanje za psihične reakcije ob izstopu življenja. Morda nima vse to tako neposredno praktičnega pomena. Toda veličastno je to umiranje vseeno. V umetnosti se bo vedno javljal njegov odsev.

POLETNA IZKUŠNJA

MILENA MOHORIČEVA

Peter Skočir je bil v oni starosti, ko ni bil niti otrok niti fant. V dobi torej, ki je po mnenju mladih, prizadetih ljudi, kadar se je zavedo, skrajno poniževalna. Vsakdo ga je klical Peter, kakor da je to samo po sebi umevno, in nikomur ni prišlo na misel, da bi mu dejal gospod Peter.

Peter je prišel s svojo materjo in sestro na morje, v enega onih malih krajev, ki jih svet ne pozna in kamor zahajajo ljudje, ki iščejo sonca, morja in zraka in ki natančno preračunavajo svoje izdatke: gospoda take sorte torej, ki ni več gospoda.

Užival je. Daleč je bila šola, nihče ga ni preganjal in lahko je po mili volji plaval, kolikor se mu je zdelo. Edino, kar ga je včasih jezilo, je bilo, da sta ga mati in sestra klicali, naj ne plava tako daleč, naj se vrne takoj nazaj, lahko bi prišel morski pes in ga pograbil. Toda za njune klice se navadno ni menil, plaval je, kamor se je njemu zdelo in se naslajal ob svoji svobodi. Učil je manjše dečke skakati v vodo in pravičnega plavanja, zlasti pa so ga zabavali najmanjši gostje, tri- do petletni otroci, ki jih je po vrsti nosil v vodo, a so ga vendar imeli radi in mu zaupali. Kadar jih je Peter nesel v vodo, niso nikoli kričali, marveč so veselo brcali in škropili. In če se je Peter sončil, so otroci tekali k njemu, ga izpraševali brez konca to in ono, on pa jim nikoli ni ostal dolžan odgovora. Ni jih odganjal, vedno je imel dovolj časa zanje in nikoli mu ni bilo igranje z njimi odveč.

Lepa Zagrebčanka Marija se je dolgočasila. Jezila se je nase, da je zašla prav v ta kraj, in še bolj na očeta, ki ji ni hotel dati denarja za večje kopališče. Tu sploh ni bilo nikake družbe. Kamor si pogledal kak novoporočen par, ki se je hodil kopat bogvekam v samoto, ali pa matere z otroki, manjšimi in večjimi. Zanj sploh ni bilo družbe.

Ko je tako ležala na soncu, je njeno oko nenadoma obstalo na Petru. Preneumno, da se igra z otroki, vsaj ta bi se lahko pogovarjal z njo. Plaval je dobro, bil je čeden dečko, velik, črnolas, zakaj bi je ne zaba-

val? Malo se je zamislila. Sama ima že dvaindvajset let, fant pa jih utegne imeti petnajst, kvečjemu šestnajst. Zamahnila je z roko. Saj to ni važno!

Tako je ugibala in jela klicati k sebi otroke. Ker se niso zmenili za njen klic, je jela klicati samo enega, malega Janezka, ki je pravkar stresal pesek na Petra. Toda Janezek se niti ozrl ni, delal se je, kakor bi Marije sploh ne bilo. Spravil se je nad Petra in kljub njenim vabilom dalje jezdil na njem.

Mariji prav za prav ni bilo do otrok. Razvajeni so, venomer zahtevajo, da se človek ukvarja z njimi, navadno so umazani in kjer se te dotaknejo, ostane madež. Toda zdaj so bili otroci edino sredstvo, s katerim si lahko pridobi vsaj nekaj družbe. Ker jih zdaj ni mogla priklicati, si je prihodnjega dne preskrbela sladkarij. Prihajali so drug za drugim k njej, izprva plaho, nezaupljivo. Vzeli so, kar jim je ponujala, nato so naglo zbežali. Polagoma so se je privadili. Posedali so pri njej in moledovali, naj jim še kaj da.

Odlomila je velik kos čokolade in naročila Janezku, naj ga nese »stricu«
Petru, ker je tako priden in se z njim igra. Janezek je veselo stekel, kakor je ukazala. Prijel je Petra z eno roko okrog vratu, drugo pa mu je toliko časa tiščal pred usta, da je Peter vse pojedel.

»No, Peter, zdaj pa reci hvala, ali ni dobro?«

Petra je takoj minila zadrega, ki ga je obšla, ko je prišel otrok k njemu. Tako čokolado se pošilja otrokom, ne pa njemu. Bil je skoraj užaljen. Zdaj pa ga je Janez rešil vse zadrege in brez pomislekov se je priklonil in zahvalil Mariji. Otrok je ploskal, tako je bil svojega uspeha vesel.

Led je bil prebit.

Janezek je tekal od Marije do Petra in ju zblževal. Primaknila se je bliže k Petru in se pričela z njim razgovarjati. To je bilo povsem neopazno, naravno in nesumljivo. Odslej je sedala vedno v njegovo bližino. Zdaj ni bilo treba več posredovalca, da bi načela pogovor.

Ostajala je vedno izredno dolgo na kopališču. Vsi gostje so že odšli, le ona sama je čakala tamkaj sončnega zahoda. Nehote se je uredilo tako, da je jel ostajati na kopališču tudi Peter. Zaklical je materi in sestri, naj kar gresta, saj bo kmalu prišel za njima.

Sestra ga je pozorno pogledala. Ni ji bilo po volji; s svojim natančnim sestrskim nagonom je čutila, da nekaj z bratom ni v redu, toda rekla ni ničesar. Samo s pogledom je ošinila Marijo in je odšla za Materjo.

Marija je ležala še vedno na soncu in je priprla oči. Poleg nje je sedel Peter in metal kamenje v vodo. Nenadoma se je Marija vzravnala. »Uh, kako trdo je to kamenje.«

Primaknila se je k Petru in položila glavo na njegova kolena.

»Saj smem?«

Samo to je vprašala, se nasmehnila tako čudno, da je Petra spreletel mraz in zopet priprla oči.

Peter bi se rad malo premaknil pa se ni mogel. Zdaj mu je bilo šele prav jasno, da leži Marijina glava na njegovih kolenih. Segel je z roko skozi lase in ni vedel, kaj bi. Malo se mu je zdelo nerodno, kaj takega se mu še ni primerilo. Toda, če je natančno premislil, je bilo tudi prijetno. Ogledal si jo je bolj natančno. Njeno zdravo telo je bilo napeto

kakor struna in ožgano od sonca. Oči so bile sicer zaprte, toda pozorno je sledil oboku črnih obrvi nad njimi in senci dolgih resastih trepalnic. Nos je bil nalahno ukrivljen, pod njim pa so se kot temnordeča roža na rjavem žametu nalahno smehljale ustnice. Prsi so se ji dvigale v enakomernem ritmu, in Petru se je zdelo, da je ta ritem čedalje hitrejši, dlje ko jo je občudoval.

Marija je čutila njegov pogled, čutila je komaj zaznavne trzljaje njegovega živčevja, odprla je oči in je z zadoščenjem tudi v njegovih očeh odkrila nemir. Zazrla se mu je globoko vanje, Peter pa je svoje ves zmeden povetil. Stegnila je roke, ju sklenila za njegovim vratom in ga poljubila na usta.

Bil je tako iznenaden, skoraj da prestrašen, da trenutno ni mogel ničesar. Toda končno je občutil prijetno toplino po vsem telesu, zadeva ni bila napačna in junaško se je podal v svojo prvo dogodivščino.

To bi še ne bilo hudo.

Toda huje je bilo dejstvo, da se je Peter, ki je doslej prihajal k večerji toliko da ne v kopalnih hlačkah, popolnoma oblekel, se natančno počesal na prečo in se celo odišavil s sestrično kolinsko vodo. To je bilo preveč za pozorne gledalce. In komaj je Peter vstopil na teraso, je pri vseh mizah zašumelo. Vse se je pritajeno smejalo, končno pa so se gospodje in celo dame jeli glasno norčevati iz njega ter mu zastavljati tisoč nepotrebnih vprašanj. V Petru je vse vrelo, bil je rdeč in želel si je, da bi bil tisoč milj od tod. Toda domislil se je, da čez tri dni itak odpotuje, da vseh teh zoprnih obrazov ne bo nikoli več videl in odleglo mu je. Po večerji je zopet povsem našel tla pod nogami, premagal je vse neprijetne občutke in je nakljub vsem šel k Mariji, ji ponudil roko in se šel z njo sprehajati po obali.

To odločno dejanje je vse tako presenetilo, da so obmolknili. Petra so hočeš nočeš morali priznati za odraslega in odslej se niso več vtikali v njegove zadeve. Kadar je od daleč zagledal Marijo, ki je prihajala h kopališču, ji je šel vedno nasproti in jo pod roko pripeljal k obali. Zdelo se mu je, da je popoln kavalir. Tudi njej se je zdelo imenitno. Slavila je svoje zmagoslavje in se je zviška nasmihala zavistnim pogledom deklete.

Toda Petru je prišel čas odhoda. Neizprosno je zatulila ladja, ki je prispela v pristanišče. Potegnili so mostič in Peter se je z materjo in s sestro vkrcal. Dali so znamenje za odhod, a Petru se je zdelo nemogoče, da bi že odšel. Njegove oči so željno iskale znano Marijino postavo in je niso odkrile.

Ladja je rezala v svetlo modrino valov, nad njo so krožili galebi in Petru se je zdelo, da je on sam taka brezbrežna modra gladina, ki vanjo reže ladja bolečine. Željno se je oziral nazaj v pristan, kjer je bilo vse prazno in pusto.

Ko so pluli mimo kopališča je vzel daljnogled in odkril tam temno-polto Marijino postavo. Zabavala se je z novo došlim gostom.

Poleg Petra je slonela sestra. Ves čas je ni opazil. Zdaj je nenadoma ovila svojo roko krog njegovega vratu in se z licem dotaknila njegovega lica. Peter pa je storil, kakor da ni čutil in videl ničesar; zatajiti je hotel solze, ki so mu preko ograje padale v morje. —

P O R O Č I L A

MIŠKO KRANJEC:

POVEST O DOBRIH LJUDEH

1940, Slovenska Matica, str. 316, 14 × 20.
Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

(Konec.)

Preostaja še vprašanje, kako Kranjec karakterizira svoje osebe. S preprostimi opisom je uvedel svoje ljudi. Mirno, toda v slovesnejšem pravljničnem tonu je pisatelj pripravil čitatelja na svojo zgodbo. »Koštrčeva sta se že zdavnaj sama obsodila v to samoto, že tedaj, kar sta se poslednjič vrnila iz sveta in sklenila, da zaradi Ane, ki ni bila zdrava, ne pojmeta več nikamor. To je že strašno daleč, skoraj tako daleč kakor mladost. Prav tako daleč je tudi vse drugo, kar je bilo v zvezi z mladostjo... Prav tako daleč je tudi dejstvo, da sta nekoč imela otroke. Otroci so zapustili ta otok in se razgubili po svetu.« (13) Odslej pa se slika posameznih oseb čedalje bolj oživlja. »Jožef Koštrca je stal pred hišo, kakor bi premišljal, ali naj se loti česa, ali naj odide delat družbo Ani v sobo. Pri tem je otresal pipo, ker ni imel kaj nabasati v njo. Zganil se je, ko je zagledal ljudi. Ljudje niti poleti niso prihajali sem, zato ni dvomil, da je to lahko samo Korenova družina. — Bili so prav na prehodu prek jarka. Zato je Jožef imel dovolj časa, da je odprl duri v sobo in zaklical Ani ves vzradoščen, vendar zadržano: »Zdaj prihajajo!« Ni ji mogel zatajiti tako veselega dogodka in počakati, da bi ljudje prišli do hiše... Stal je pred pragom svoje hiše in čeprav ga je prej tako prevzelo, je ta trenutek bil že spet stari Koštrca, nekoliko trd in okoren, ki ne zna niti z roko pomigniti, da bi pokazal ljudem, kako rad jih ima, temveč se mu obraz še bolj izostri z že tako rezkimi in določnimi gubami.« (18/19) — Ko Ana ganjena nad prihodom družine joče, pravi Jožef: »Naša Ana je že spet v solzah. Taka je kakor oblačno nebo jeseni, ko ne veš, kdaj se bo vsul dež iz oblakov.« Kako neposnemljivo pokroviteljska je ta izjava, globoko resna je in vendar imamo vtis, da se je stari Koštrca nekoliko namuznil. Ko razpravljajo o tem, kako bodo Korenovi dobili drva, odvrne Jožef: »Kaj bi jih kupoval, ako se ti ne bo zdelo za malo, jih boš lahko hodil z mano nabirat. Velik gozd je blizu in v njem je dovolj suhljadi. Saj tako ali tako odpade in zgrije, ne da bi bilo potem komu za rabo. Denar pa si lahko prihraniš. Se-

veda, če ne bi rad nabiral — kajti tak posel ni več prijeten, vsaj v dežju in snegu ne — ti ne bom prigovarjal. Je že res, da je prijetneje drva kupiti in se samo ogreti.« (25) — Ivan je ponudil Jožefu cigarete, to je bil za starega Koštrca poseben praznik, kajti navadno je kadil samo odpadke, ki jih je dobival od učiteljev v šoli. »Tudi kadila sta in Koštrca se ni branil dobre cigarete, čeprav si je moral priznati, da je grdo jemati cigarete od dobrega človeka zdaj, ko ima žepe naklajene z odpadki in celo s celimi cigaretami (60).« Tako nam Kranjec skoraj neopazno, brez velikih poudarkov pokaže gospodarski položaj Koštrčevih, in kar je še bolj važno, njun odnos do razmer, v katerih živita. Jožef sicer ugotovi, da se je bolj prijetno greti pri že zakurjeni peči, kakor nabirati drva, toda to reče brez grenkobe, to je ena njegovih ugotovitev. Koštrca je sploh filozof. To se pokaže ob vsaki priložnosti, zlasti takrat, ko se pogovarjata z ženo (31) o Martini lepoti in njenih lepih očeh. Koštrca razpravlja o tej zadevi kot star strokovnjak in tega niti malo ne prikriva. »In lahko potrdim, da je tako, kajti v življenju sem videl dokaj žensk.« Stari Ani ta reč ni nič kaj po volji, vendar se premaga, požre nejevoljo in spomni Jožefa na Martine čudovite oči. — Ta ji pritrdi, žena pa naglo vpraša: »Jaz nisem imela nikdar takih oči, ne?« — Tako bi vprašale vse ženske pod soncem. Toda samo Jožef Koštrca odgovori odkritosrčno: »Ne, takih nisi imela.« Ženina ranjena nečimrnost ga nič ne ovira, da bi ji ne razložil poteka njune zveze. Njegova mati se je odločila za Ano, in ko sta bila že zmenjena, je premišljal, da bi zvezo razdril. »Pa se je vendar nekako uredilo. Če zdaj gledam nazaj, bi se moral vsemu samo nasmehnuti: kako se je vse spremenilo, kako je zdaj vse drugače. Često si še zdaj mislim, da dolgo traja ljubezen, ki se kasno in počasi vzbudi.« Ana se je potolažila, ko ji je stvar tako razložil, vendar ni mogla preko tega, da ga ne bi vprašala: »Ko si bil mlad, si imel rad mnogo deklet; rada bi vedela, ali bi se zaljubil tudi v njo (Marto), ako bi jo nadomela sreča?« Resno ji je pritrdil. »To bi brez dvoma storil. Mislim, da bi se, kajpa, če bi bil kakor nekoč, celo stebel za njo...« (32/33) Toda: »Minilo je in kar na svetu mine, se ne povrne več, kakor se ne povrne, kar se je rodilo in umrlo... Sicer pride vsakemu človeku,

da si nekoč v življenju reče: Ko bi se mogel povrniti v mladost! A vsakdo takoj ve, da je to smešno in v nekem pogledu neumno. A četudi bi se še enkrat vrnil, nekoč bi spet prilazel do kraja, ker ima vsak začetek že tudi konec v sebi. Ko človek to razume, tedaj ve, da je vse umrlo, ker je moralo umreti.« In vendar se je Jožef Koštrca sklonil k stari Ani, ki si je še vedno želela slišati kaj lepega in ji komaj slišno šepetnil: Rad te imam. Zunaj pa so še vedno klicale divje race.

Ana je vsak večer in vsako jutro spraševala Jožefa: „Ali bo jutri lepo vreme?“ Vsako jesen si prerokuje konec in razbira in ugiba o nešteti znamenjih, ki ji naznanjajo smrt. Delati ne more, zato moli in se predaja sanjarjenju in razmišljanjem. Izmed nešteti znamenj zavzemajo pri njej prvo vrsto sanje, ki jih z vso iznajdljivostjo razlaga.

»Morala je zbuditi Jožefa, čeprav se ji je smilil. Toda do jutra bi prav lahko pozabila na to sporočilo o svoji smrti. Dotaknila se ga je torej z roko in rekla:

„Ali spiš Jožef?“

Jožef je trdno spal... Ko se ga je dotaknila z roko in ga vprašala, če spi, se je obrnil in dejal:

„Ne spim.“

Vedel je, da mora biti kadar koli buden, če se tako zazdi Ani. (!) Takih noči je bilo mnogo, kajti kadar se je Ana prebudila, jo je bilo strah. Strahovi so prihajali v sobo, stali pri durih, ali pa se sprehajali kakor neljubi gostje po sobi in se ji režali. Čeprav jih je preganjala z blagoslovljenim rožnim vencem, se niso umaknili iz sobe.

Ko se je torej Jožef prebudil, mu je lahko rekla:

„Toliko, da nisem zdaj že mrtva.“

Jožef je bil na pol še v dremavici in zato ni napravilo to nanj tistega vtisa, ki bi ga sicer lahko, a ko bi se zavedel vse te usodne vesti. Zato je mirno vprašal:

„Kaj pa je prišlo vmes?“

Ni verjel mnogo v strahove niti v razodetja, ki jih pošilja nebo človeku, da ga opozori na ta ali oni dogodek. Prijeten sen je vsaj toliko cenil, kakor vsa taka znamenja.« (81)

Ta Ana, ki vedno prerokuje svojo smrt in ki vedno ponoči, kadar bi Jožef najraje spal, razlaga svoje sanje, je edinstvena. Prav tako on, ki ne veruje v strahove in razodetja in ki se potrpežljivo prebujajo, kadar se Ani zdi. Skoraj v grotesko pa preide ta nočni pomenek, ko se Ana spomni kolin, ki bi jih še rada jedla, preden umre, in ji Jožef obljubi, da bodo

naslednji dan klali, če ji je tako prav in ljubo. To Ano pomiri, naslednjo jesen pa bo lahko zopet sanjala preroške sanje o svoji smrti. Kakor je Jožef ljubeznjiva, nekoliko humoristično podčrtana, filozofiranju udana, vendar krepka moška figura, prehaja Ana zlasti na tem mestu preko okvira idile. Skupno zagrešita zakonca prestopke radovednosti, ko prislušujeta pri vratih, kaj delata Ivan in Marta. Ana stori to s popolno predajo, Jožef pa kljub temu, da prisluškuje tudi sam, ugotovi, da to ni lepo. —

Prav tako postopa Kranjec tudi pri drugih figurah. Malo jih opiše, potem pa jih zaplete v odnos do vsega. Često se posluži onega načina karakterizacije, kakor ga je uporabljal že za Ano, da jo je namreč Jožef v pogovoru z drugimi označil. Nad vse značilno pa je srečanje Marte in razbojnika Petra.

»Ko je odprl vežne duri in zagledal Marto z razpletenimi lasmi, samo v jopici, ki ni mogla zakriti lepote njenih prsi, je obstal, privzdignil klobuk in namestu pozdrava rekel vzhičeno:

„Čudovita ženska, kdor koli si že.“ Šele nato je dejal: „Dober dan.“

Vežnih duri ni zaprl, čeprav je spuščal hlad v vežo, a to samo, kakor bi si hotel natančneje ogledati žensko, ki je stala pred njim zbegana. Kljub vsej zbeganosti ni preslišala njegovega vzhičenja, kar ji je pognalo kri v lice in kar ji je poživilo oči; vse to jo je napravilo še lepšo, če čudovitejšo.«

Ta kratka scena je povezala oba mlada človeka; jasno je, da ju bo prej ali slej odnesel val strasti in razdejal družino, ki je živela dotlej dovolj mirno.

Sijajno opazovan je razplet Martine krize, tu nahajamo nešteto drobnih prijemov in neposredno poznanje predmeta.

Že takoj prvi večer je Kranjec nakažal Martino krizo: Korenova dva tokrat nista prišla k njima, kakor vedno poprej. Samo Martin smeh je donel k njima in tudi Katica je zapela. Kasneje sta prihajala k njima. Marta se je naslanjala na moža in ga izzivala, naslednji večer pa je bila zopet hladna, kakor bi sedela ob nekem, ki ga sovraži. Nekoč mu je celo pred vsemi rekla: Oh, kako si dolgočasen!

Nato sta stara dva opazila čedalje pogosteje majhne opazke, slišala sta tudi Ivana, ki je zafrkljivo dejal Marti, naj se nikar ne jezi, ker jeza škoduje lepoti. Včasih, ko so sedeli skupaj, se je Marta nenadoma odpravila sama spat, Ivan in Katica sta še ostala pri starih dveh. Končno je prišlo do pravega prepira, po katerem sta oba dolgo kuhala jezo. Ivan

je bil tisti, ki je ponudil spravo.. Marta zaide v izbruhe ljubezni, pred drugimi ga sili k priznanjem, da jo ima rad, nemirno se lovi za nečim. Tedaj se pojavi Peter in usodno poseže v njeno življenje. Nekaj časa hodita dovolj varno, dasi Ivan slutí, da nekaj ni v redu. Ko mu Katica izda, da Peter hodi k materi, kadar on nabira drva, se mu vse zamaje. Prva misel je maščevalna, odpravi se na pot, da bi Petra ovadil. Komaj pa pride do jarka, vidi orožnike, ki gredo Petra iskat. Tedaj se odloči, steče domov in najde ženo v Petrovem naročju. Nasloni se na zid in mu kljub vsemu reče, naj beži, ker gredo orožniki. Ivan je stal na razpotju, na katerem bi vodili obe poti lahko do veličine; odločiti se je moral ali za popolno sovraštvo ali za popolno ljubezen, in njegova narava je bila taka, da se je odločil za drugo. Opozoril je Petra, ki ga je pred nekaj trenutki hotel sam ovaditi, na nevarnost, in kljub vsemu si je prizadeval, da bi pridržal Marto. Zopet se je sam ponižal in izgovoril prvo besedo. Ona pa je kljub vsemu odšla. — Prav tako bi lahko zasledovali Kranjčeve prijeme pri ostalih osebah, pri Katici, Petru in pri organistu. Opazili bi, da Kranjec redko opisuje zunanost svojih ljudi. Kadar pa to stori, nam človeka predstavi preko vtisa, ki ga imajo drugi — kakor n. pr. Marto, ko se sreča s Petrom, ali negibni obraz Katicice. —

Kranjčeva knjiga nas morda res ne vodi k onim vprašanjem, ob katerih se je danes razklal svet, v njej ne čutimo zmed, ne slišimo bučnega toka sodobne zgodovine. Kdor bo iskal v tej knjigi odgovora na taka vprašanja, jih ne bo našel. Kdor pa bo znal prisluhniti pisatelju, bo odkril pristno podobo našega življenja, kamor valovi, ki pretresajo svet, samo posredno prihajajo. Vse naše življenje se odigrava »na otoku«, bolj ko prodremo vanj, bolj se nam razgrinja resničnost vsega, kar nam je že Miško Kranjec povedal o njem. To delo tudi ne spada med »borbene« Kranjčeve spise. V njem pa se nam kaže pisatelj, ki ima boj z gradivom že davno za seboj, ki zna do skrajnosti izolirati motiv, široko razpresti fabulo, ki je mojster v slikanju pokrajine in ki je predvsem prodril do podrobnega poznanja svojega človeka.

Milena Mohoričeva.

OB SMRTI LEVA TROCKEGA

Najbrže ga ni koticika sveta, kamor bi ne prišla novica o smrti tega nemirnega človeka. Naj je bilo z njim kakor koli: njegovo življenje je bilo čez vse fantastično, njegov konec strahoten. Prav strahotnost njegovega konca je nemara povzročila, da so vsi oni, ki so imeli tehtne razloge za borbo proti njemu, stopili ob stran v pietetnem molku.

Trocki je bil eden tistih revolucionarjev, ki jim je najjačji motor ambicija in ne ideja. Bodimo si odkriti: politična arena je tisto terišče, kjer se križajo najsilnejše strasti. Ni čuda, da je njega, izrazitega intelektualca, sposobnega organizatorja, toda razkrajevalca in ne ustvarjalca, potegnilo življenje v tok revolucionarnega gibanja. Dokler so se cilji revolucije krili z njegovimi težnjami, je hodil z njo. Ko pa je revolucija stala pred vprašanji praktičnega življenja, je jela pot Trockega zavijati v stran. Revolucija je zasnovala Dnjepestroj, Belomorski prekop, zvezati je hotela Črno in Severno morje, zgraditi industrijo, elektrificirati deželo. Pred takimi nalogami so lahko obstali samo ljudje, ki so imeli smisel za resničnost in ki se niso udajali utvaram.

O Trockem bi lahko dejali, da je bil revolucionar zaradi revolucije. Zastopal je stališče, da je revolucija v eni sami deželi nemogoča. Prešel je v čedalje večja nasprotstva, bil je izključen iz stranke in je končno emigriral. Ustanovil je takoimenovano četrto internacionalo, ki je služila obratnim ciljem od onih, ki jim je Trocki posvetil svoja prejšnja leta. Dočim so drugi gradili, je on, zastopnik »svetovne revolucije«, skušal zunaj rušiti njihovo delo. Zdaj je tragična smrt zaključila njegovo nemirno življenje.

Trocki je bil znan politični pisatelj. Napisal je celo vrsto razprav, poročil in kritik. Njegov spomin pa bosta zlasti ohranili dve deli: Zgodovina ruske revolucije in Moje življenje, njegova največja obračuna z življenjem. Tu se jasno zrcali njegova osebnost. Zdaj, ob novici o njegovi smrti, ga je zgodovina povsem sprejela vase. Odkazala mu bo mesto, ki mu gre, in razsodila brez strasti o pravdi, ki jo je vodil do poslednjega diha.

Milena Mohoričeva.

**Salda-konte, štrance, journale,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

Klišeje
 vseh
 vrst
 po
 fotogra-
 fijah
 in
 risbah
 izvršuje

**Klišarna
 St. Deu**
 Ljubljana, Dalmatinova ul. 13

Mestna hranilnica ljubljanska

je največji slovenski pu-
 pilarnovarni denarni
 zavod. Dovoljuje posojila
 na menice in vknjižbe.
 Za vse vloge in obveze
 * hranilnice jamči *

M e s t n a
 občina ljubljanska

Tiskarna Merkur, Ljubljana

TELEFON 25-52

SE PRIPOROČA ZA
 CENJENA NAROČILA,
 KI JIH BO IZVRŠILA
 HITRO, LIČNO IN PO
 ZMERNIH CENAH •
 T. SKA KNJIGE, BRO-
 ŠURE, ČASOPISE, RE-
 VIJE, KUVERTE ITD.

MEMORANDE, RAČU-
 NE, LETAKE, LEPAKE,
 VIZITKE, VSTOPNICE,
 VABILA, LETNA PORO-
 ČILA ITD. VSE TISKO-
 VINE TISKA V ENI-
 ALI VEČ BARVAH •
 ROTO- IN KNJIGOTISK

V LASTNI ZALOŽBI IZ-
 DAJA: „SLUŽBENI LIST
 KR. BANSKE UPRAVE
 DRAVSKE BANOVINE“
 IN „ZBIRKO ZAKONOV
 IN UREDB“, KATERE
 SEZNAM SE VAM NA
 ŽELJO DOPOŠLJE •

GREGORČIČEVA ULICA ŠTEV. 23